

بررسی درجه استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

و مقایسه آن با سایر کشورها*

حمید عسکری آزاد**

چکیده

این مقاله یک شاخص ترکیبی متشکل از ۲۷ متغیر را در شش حوزه تأثیرگذار بر میزان استقلال بانک مرکزی توسعه داده است. در این مدل، هر حوزه به دقت تعریف شده است تا از هرگونه مشکل تداخل مفاهیم و همپوشانی متغیرها جلوگیری شود و بتوان به‌طور کلی و همچنین به تفکیک هر حوزه، میزان استقلال بانک مرکزی را ارزیابی کرد. مدل استخراج شده قادر است استقلال بانک مرکزی را در هر اقتصادی ارزیابی کند و به دلیل جامع‌نگری نسبت به مدل‌های قبلی ارائه شده، برتری دارد. متغیرهای شاخص ترکیبی این پژوهش در قالب پرسش‌نامه‌ای در اختیار خبرگان موضوع قرار گرفت و به منظور تحلیل نظرات گردآوری شده خبرگان، تعیین اوزان قطعی متغیرها و نهایی‌سازی شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی، فرایند تحلیل سلسله مراتبی «AHP» پیاده‌سازی شده است. به‌طور کلی نتایج پژوهش حاکی از آن است که بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در میان کشورهای مورد مطالعه از کمترین درجه استقلال برخوردار است و دو بعد سیاسی و قانونی مهم‌ترین جنبه‌های عدم استقلال بانک مرکزی کشورمان به شمار می‌روند.

واژگان کلیدی: بانک مرکزی؛ سیاست پولی؛ نرخ بهره؛ نرخ ارز؛ سیاست‌گذاری

* مقاله حاضر برگرفته از طرح تحقیقاتی جایگزین خدمت وظیفه عمومی نخبگان است که در قالب یکی از طرح‌های تحقیقاتی مصوب مرکز پژوهش و برنامه‌ریزی سازمان بازرسی کل کشور توسط محقق انجام گرفته است.

** کارشناس ارشد اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع) hamid.askariazad@gmail.com

مقدمه

تا قبل از ایجاد نهادی به نام بانک مرکزی، دولت‌ها نقش انتشار پول را به عهده داشته‌اند و با استفاده از این امتیاز، هر زمان که با کاهش درآمد یا کمبود نقدینگی در خزانه روبه‌رو می‌شدند با افزایش حجم پول در گردش، به تورم دامن می‌زدند. دولت‌ها که به دلیل تصدی قوه مجریه و تکفل هزینه‌های بودجه‌ای تمایل به هزینه کردن منابع به میزان بیش از درآمدها دارند، همواره بر بانک‌های مرکزی برای اخذ وام فشار آورده و توجه زیادی به اثرات تورمی ناشی از آن ندارند. در واقع علی‌رغم اینکه مطابق ملاحظات تجربی و نظری اقتصاد کلان، تنظیم سیاست‌های پولی از جمله حجم عرضه پول باید متناسب با اهدافی چون رشد اقتصادی و ثبات سطح عمومی قیمت‌ها انجام پذیرد، مشکلات مالی دولت‌ها بر این ملاحظات فائق آمده و در نتیجه کارکرد سیاست‌های پولی را با مخاطره جدی مواجه کرده است. به همین دلیل تجربه تاریخی روابط بین دولت و بانک مرکزی منجر به شکل‌گیری نظریه استقلال در زمینه روابط بین این دو منجر شده است. این نظریه در قانون‌های پولی و بانکی بسیاری از کشورهای پیشرفته یا در حال توسعه متجلی شده و از سوی نهادهای اقتصادی و پولی و مالی بین‌المللی به صورت یک توصیه عمومی مورد تأکید قرار می‌گیرد. (معدلت، ۱۳۷۵)

اگر چه این موضوع تقریباً در همه اقتصادهای دنیا پذیرفته شده ولی درجه استقلال بانک مرکزی در کشورهای مختلف، همچنان متفاوت است. در این مقاله در صددیم ضمن استخراج شاخصی برای ارزیابی صحیح درجه استقلال بانک‌های مرکزی، این مقوله را درباره بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران محاسبه کرده و با سایر کشورها مورد مقایسه قرار دهیم. بانک مرکزی زمانی مستقل به شمار می‌رود که بتواند وظایف خود را مستقل از هرگونه فشار سیاسی یا روابط ویژه دولت، بر اساس ضوابط و قوانین اقتصادی و نه سیاسی انجام دهد. اصولاً استقلال عمل در طبیعت عملکرد بانک مرکزی نهفته است، زیرا لزوم استقلال نظام و مدیریت پولی یک کشور از نفوذ سیاست‌ها و برنامه‌های (به ویژه کوتاه مدت) دولت و منافع گروه‌های مختلف سیاسی، از جمله مهم‌ترین علل پیدایش بانک مرکزی است. استقلال بانک مرکزی بدان معنی نیست که آزادی

مطلق دارد و نباید توجهی به سیاست‌های دولت کند، بلکه باید با توجه به شرایط اقتصادی و مراحل توسعه‌ای که کشور در آن قرار دارد، سیاست‌های پولی مؤثری بکار گیرد تا ضمن کنترل تورم، باعث رکود و بیکاری نشود و در عین حال، بتواند انگیزه و تحرک لازم در اقتصاد کشور را به وجود آورد. (رفیعی تفرشی، ۱۳۷۸)

دو سطح از استقلال برای بانک مرکزی متصور است. سطح اول استقلال در استفاده از ابزارهای اقتصادی منتخب برای مهار تورم است. در این صورت استقلال بانک مرکزی نمودی آشکار خواهد داشت؛ به شکلی که قانون پولی و بانکی کشور، کنترل تورم و ثبات سطح عمومی قیمت‌ها به عنوان هدف اصلی بانک مرکزی معرفی می‌شود و بسترهای قانونی و اجرایی لازم به منظور اعمال مستقلانه سیاست‌های پولی برای تحقق این اهداف تدارک دیده می‌شود. سطح دیگری از استقلال که برای بانک مرکزی متصور است از سطح اول محدودتر است؛ تعامل متداول بین دولت و بانک مرکزی عموماً بر این اساس است که اهداف کلان اقتصادی توسط دولت تعیین می‌شوند و تعیین سیاست‌های پولی لازم برای تحقق اهداف انتخابی، به بانک مرکزی محول می‌شود. بنابراین منظور از سطح دوم استقلال بانک مرکزی، استقلال در اتخاذ سیاست‌های پولی برای تحقق اهداف کلان اقتصادی است؛ به این معنی که بانک مرکزی به تنهایی و مستقل از دولت به تعیین سیاست‌های پولی ملازم با اهداف اقتصادی از پیش تعیین شده بپردازد. در این صورت شکل دوم استقلال بانک مرکزی در استفاده مستقلانه این بانک از ابزارهای سیاست پولی برای تحقق اهداف اقتصادی دولت خود را نشان می‌دهد. (چرانی شراهی، ۱۳۸۹)

بر این اساس در این تحقیق از طریق تولید شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی، در زمینه بررسی درجه استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با سایر کشورها اقدام خواهد شد. لازم به ذکر است که انجام این تحقیق منجر به شناخت و تحلیل دقیق وضعیت فعلی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از منظر استقلال از دولت شده که ابزار این شناخت، تمرکز بر شاخص‌هایی است که به صورت غیرمتمرکز و با رویکردهای مختلف در این زمینه تولید و استفاده شده‌اند و تجمیع آن‌ها در شکل‌گیری شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی در این تحقیق مورد

استفاده قرار خواهد گرفت. از آنجا که شاخص‌های مورد توجه در این تحقیق برای تدوین شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی، شامل بسته کاملی از مجموعه شاخص‌های موجود و متداول در سنجش میزان استقلال بانک مرکزی است، نتایج این تحقیق شناخت جامعی از وضعیت فعلی بانک مرکزی از حیث استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارائه خواهد داد. نبود مطالعات مشابه با رویکرد اتخاذ شده در این تحقیق، بر ضرورت انجام آن تأکید دارد. موضوع استقلال بانک مرکزی که تا حدود زیادی در حوزه‌های تصمیم‌گیری بخش‌های پولی تأثیرگذار است، نیاز به بازرسی و نظارت جدی نهادهای نظارتی دارد که در این میان با توجه به ماهیت نظارتی سازمان بازرسی کل کشور، بخشی از این وظایف نظارتی توسط این سازمان انجام می‌شود. اهمیت این موضوع در این سازمان مورد تدقیق و توجه قرار داشته و منجر بدان شده است که بررسی میزان استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با سایر کشورها به عنوان یک اولویت تحقیقاتی تعریف شود.

همان‌طور که ذکر شد هدف اصلی از انجام این تحقیق بررسی درجه استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با سایر کشورها است که در این راستا و برای دستیابی به این هدف، اهداف میانی دیگری نیز پیگیری شده‌اند که عبارتند از:

- بررسی ادبیات و اهمیت موضوع استقلال بانک مرکزی و شناسایی کلی تأثیرگذاری آن بر عملکرد بانک مرکزی در قالب کارآمدی سیاست‌های پولی به عنوان وظیفه مهم بانک مرکزی.
- بررسی و شناخت شاخص‌های موجود سنجش میزان استقلال بانک مرکزی.
- تولید شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی به عنوان یک شاخص تکامل‌یافته چند بعدی.
- ارائه پیشنهاد در زمینه ضرورت افزایش یا کاهش درجه استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در راستای بهبود عملکرد این بانک در قالب کارآمدی سیاست‌های پولی.

۱. بررسی ادبیات موضوع

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران درباره استقلال بانک مرکزی در کشورهای جهان و ارزیابی استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سیاست‌های پولی این بانک در قالب نظریه‌های استقلال بانک مرکزی، پژوهشی با عنوان «تأثیر استقلال بانک مرکزی بر کارایی سیاست پولی» انجام داده است. این پژوهش مشتمل بر ارائه روند شکل‌گیری اندیشه‌های استقلال بانک مرکزی، ضرورت به کارایی رساندن سیاست پولی بانک مرکزی و مبانی نظری در زمینه استقلال بانک مرکزی، شاخص‌های استقلال بانک مرکزی مبتنی بر روش الکس کوکرمین، چگونگی محاسبه شاخص‌های کارایی سیاست پولی مبتنی بر روش گای دیبلی و تحلیل اجزا پایه پولی بانک است که در نهایت شاخص‌ها را تحلیل و نتیجه‌گیری کرده است. (میرشاهی، ۱۳۸۶)

مجید رضا داوری نیز در مقاله‌ای با عنوان «بی‌ثباتی بازارهای مالی و جایگاه بانک مرکزی در مقابله با بحران‌های مالی» به بررسی سیاست‌های بانک‌های مرکزی با شرایط استقلال مختلف در برابر بی‌ثباتی‌های بازار پرداخته و وضعیت بانک مرکزی ایالات متحده آمریکا، اتحادیه اروپا و انگلستان را در مواجهه با بروز بحران‌های مالی از نظر گذراننده و در تحقیق خود استقلال را به طور مختصر بر اساس نحوه تصمیم‌گیری در مقابله با بحران بررسی کرده است. (داوری، ۱۳۸۵)

در پژوهشی با عنوان «اندازه‌گیری روندهای زمانی در بانک مرکزی» نیز به بررسی روند استقلال بانک مرکزی در کشور پرو پرداخته شده است. در این مطالعه منظور از استقلال، شرایطی است که طی آن حقوق بانک مرکزی مستقل، حقوق اقتصادی و مسائل مربوط به حمایت مالی صندوق بین‌المللی پول و بانک مرکزی کشور پرو به دست می‌آید. در این مطالعه موردی، بانک مرکزی پرو دارای ویژگی‌های مطلوب استقلال قوی است که یکی از این ویژگی‌ها این است که این بانک باید قادر به اجرای سیاست‌های پولی بدون دخالت خارجی (سیاسی) باشد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد عدم دخالت، شرط کافی برای کنترل تورم نیست. در واقع بدون دخالت دولت در مکانیسم‌های پولی، مناقشات پولی قابل حل نیست و واگذار کردن سیاست‌های پولی به

دیوان سالاران به جای سیاستمداران نیاز به درجه بالایی از مهارت‌های فنی دارد. (Arnone, Laurens & Sommer, 2009)

اواد ابراهیم هم در مطالعاتی موردی، اثر فشار سیاسی را بر بانک مرکزی مصر اندازه‌گیری و میزان استقلال قانونی بانک مرکزی جمهوری اسلامی مصر را بررسی کرده است. در این تحقیق نویسنده به دنبال پیاده‌سازی روش «فرای» بوده که در آن فرض بر این است که سطحی از استقلال بانک مرکزی توسط صفات مالی تعیین می‌شود. بدین ترتیب که اگر بانک مرکزی بتواند عرضه پول را بدون تحمیل فشار مضاعف به بخش خصوصی محقق کند، مستقل به شمار می‌رود. اواد ابراهیم در نهایت با اطلاعات سه ماهه (IFS, 2008) به این نتیجه می‌رسد که بانک مرکزی مصر در واقع مستقل نیست. (Awad, 2008)

لارنس در مطالعاتی دیگر با تمرکز بر کشورهای OECD و اقتصاد بازار، شاخص استقلال بانک مرکزی را با نوعی نگرش خاص به اقتصاد بازار برای کشورهای OECD مورد بررسی و مطالعه قرار داده است. به این منظور برای یک مجموعه کوچک از کشورها، بازسازی شاخص گرینویچ را بر اساس (Cukierman 1992) مورد توجه قرار داده است. ارزیابی تغییرات در استقلال بانک‌های مرکزی بین سال‌های ۱۹۹۲ و ۲۰۰۳ مورد نظر او بوده و در این زمینه، نتایج قابل‌تعمیمی را برای بهره‌برداری کشورهای در حال توسعه ارائه داده است. نهایتاً در این مطالعه یک فرایند سه مرحله‌ای برای مستقل‌سازی بانک مرکزی پیشنهاد شده است: مرحله اولیه که در آن برای استقلال بانک مرکزی بنیادهای سیاسی در نظر گرفته می‌شود؛ مرحله دوم که در آن توسعه عملیاتی استقلال بانک مرکزی مدنظر قرار می‌گیرد و مرحله نهایی که به کسب استقلال سیاسی بانک مرکزی منجر می‌شود. سامرز و آلبرتو السینا در مطالعه‌ای در یکی از مجلات پولی و بانکی وابسته به اوهایو با عنوان «استقلال بانک مرکزی و اقتصاد کلان» با شواهد مختلف و با تطبیق مطالعات مختلف چندین نویسنده از جمله بید و پارکین (۱۹۸۲)، السینا (۱۹۸۸)، ماسیاندارو و گرلی (۱۹۸۹) و نهایتاً تابلینی (۱۹۹۱) نشان داده‌اند که بانک‌های مرکزی مستقل‌تر با سطوح پایین‌تری از نرخ تورم در ارتباطند. سپس به بررسی معناداری ارتباط بین استقلال بانک مرکزی و سطح و تنوع متغیرهای

واقعی اقتصادی مانند رشد اقتصادی، بیکاری و نرخ بهره واقعی پرداخته‌اند. (Alesina & Summers, 1993)

همان‌گونه که مشاهده می‌شود کلیه عناوین تحقیقی انجام گرفته در کشور ایران به تبیین اثرات استقلال بانک مرکزی بر متغیرهای کلان اقتصادی تمرکز دارند و موضوع محاسبه درجه استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک موضوع کمی قابل مقایسه هیچ‌گاه انجام نگرفته است. این موضوع یکی از وجوه تمایز پژوهش حاضر با تحقیقات انجام گرفته داخلی است. ضمن اینکه این پژوهش در واقع یک تحقیق میدانی است که نقطه تمایز آن مبتنی بر روش تجربی و از نوع پیمایشی به شمار می‌رود.

تاکنون در مطالعات خارجی که با موضوع شاخص‌سازی استقلال بانک مرکزی انجام شده‌اند، موضوع درجه استقلال بانک مرکزی کشور ایران مورد مطالعه قرار نگرفته است به این معنا در این مطالعات هرگز این شاخص در مورد کشور ایران محاسبه نشده است و به همین دلیل مبنایی برای مقایسه درجه استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها وجود ندارد. بنابراین این موضوع یکی دیگر از وجوه تمایز این تحقیق با سایر تحقیق‌ها به شمار می‌رود. از سوی دیگر تولید شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی به شکلی که در این تحقیق مورد توجه بوده و با متد AHP انجام شده است، تاکنون در مطالعات داخلی یا خارجی مورد توجه نبوده و همین امر مهم‌ترین وجه تمایز تحقیق حاضر به شمار می‌رود.

در این زمینه تنها برخی مطالعات خارجی وجود دارد که بر ضرورت انجام این امر تأکید دارند و از آن میان می‌توان به مطالعات اهنسن و دیگران اشاره کرد. (Ahsan & Wickramanayake, 2006)

در مقام مقایسه بانک مرکزی ایران با کشورهای دیگر، نتیجه مطالعات معدلت که به ارزیابی میزان استقلال بانک مرکزی در ایران و تعیین جایگاه آن در میان ۳۲ کشور در حال توسعه پرداخته است، نشان می‌دهد ایران در میان ۳۲ کشور مورد بررسی رتبه پایینی داشته است و در جایگاه ۲۳

قرار دارد. مهم‌ترین دلیلی که برای نتیجه فوق اقامه شده، عدم اختیار بانک در محدود کردن نیازهای مالی دولت است. (معدلت، ۱۳۷۹)

در پژوهش دیگری که با عنوان «استقلال بانک مرکزی و عملکرد اقتصاد کلان در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران: یک تحلیل تجربی ۱۹۹۸-۱۹۹۰» انجام شده است، سعی بر این بوده تا با استفاده از اطلاعات آماری ۴۵ کشور در حال توسعه از جمله ایران، رابطه بین درجه استقلال بانک مرکزی (شاخص قانونی) و عملکرد اقتصاد کلان این کشورها در فاصله سال‌های ۱۹۹۰-۱۹۹۸ مورد بررسی و آزمون قرار گیرد. در این تحقیق اشاره شده که یافته‌های آن براساس دوره زمانی و کشورهای مورد بررسی استوار است و در زمینه تعمیم آن‌ها به سایر کشورها یا دوره‌های زمانی دیگر باید با احتیاط برخورد کرد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که یک بانک مرکزی مستقل می‌تواند ضمن کاهش نرخ تورم و کسری بودجه در اقتصاد، از آثار نامطلوب ناشی از مالیات تورمی بکاهد و به افزایش تولید و رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه کمک کند. بنابراین مؤلفان به منظور بهبود عملکرد اقتصاد کلان در کشورهای در حال توسعه، پیشنهاد کرده‌اند موضوع استقلال بانک مرکزی به طور جدی مورد توجه قرار گیرد. (جعفری صمیمی و احمدی، ۱۳۸۱)

در مقاله‌ای دیگر با عنوان «بررسی رابطه بین تورم و استقلال بانک مرکزی در ایران» با استفاده از آمار مقطعی ۵۶ کشور در حال توسعه از جمله ایران، رابطه بین استقلال بانک مرکزی و نرخ تورم طی دهه ۹۰ میلادی مورد بررسی قرار گرفته و الگوهای مختلفی در این زمینه برآورد شده است. نویسندگان این مقاله برای بررسی استقلال بانک مرکزی از شاخص قانونی کوکرمن استفاده کرده‌اند که عدد این شاخص برای بانک مرکزی ایران ۰/۲۵ به دست آمده است. بر اساس این شاخص طی دهه ۹۰، نرخ تعویض رئیس بانک مرکزی ۰/۲ و براساس شاخص واقعی مبتنی بر اطلاعات حاصل از عملکرد واقعی اقتصاد ۰/۵۴ بوده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد در تمام الگوهای برآورد شده هرچند شاخص استقلال بانک مرکزی دارای علامت مورد انتظار است اما ضریب مربوط به آن در هیچ کدام از الگوها معنادار نیست. بنابراین مؤلفان بیان می‌کنند سایر

شرایط نظیر عمق بازارهای مالی و نحوه تأمین مالی کسری بودجه دولت در کاهش تورم نیز مؤثرند. بدین ترتیب در کشورهایی که از بازارهای مالی توسعه یافته‌ای برخوردارند، در حالت کلی بین استقلال بانک مرکزی و نرخ تورم تقریباً رابطه معکوس دیده می‌شود. به علاوه کشورهایی با کسری بودجه بالا که کسری خود را از طریق استقراض از بانک مرکزی تأمین می‌کنند، به رغم برخورداری از بانک مرکزی با درجه استقلال بالا، احتمال اینکه به تورم پایین دست یابند، ضعیف است. (تقی پور و موسوی آزاد کسمایی، ۱۳۸۳)

سیامک رستمی نیز در مطالعه‌ای با عنوان «کسری بودجه و تورم: با تأکید بر نقش استقلال بانک مرکزی و گسترش بازار مالی» به بررسی ارتباط کسری بودجه با تورم در شرایطی که میزان استقلال بانک مرکزی و گسترش بازارهای مالی نیز بر این رابطه تأثیرگذار باشند، پرداخته است. او به منظور تجزیه و تحلیل تجربی این موضوع از یک نمونه مشتمل بر ۴۰ کشور در حال توسعه و توسعه یافته استفاده کرده و دوره زمانی مورد بررسی‌اش، بین سال‌های ۲۰۰۰-۱۹۸۱ است. رستمی با توجه به ماهیت پویای مدل، از داده‌های ترکیبی نامتوازن استفاده کرده است. نتایج حاصل از تحقیق او به طور کلی نشان می‌دهند تأثیر مثبت و معنی‌دار کسری بودجه بر تورم در شرایطی که بانک مرکزی استقلال کمتری داشته و بازارهای مالی کمتر توسعه یافته باشند بیشتر از وضعیتی است که بانک مرکزی مستقل بوده و بازارهای مالی از توسعه یافتگی بیشتر برخوردارند. (رستمی، ۱۳۸۴)

در مطالعه دیگری با عنوان «تحلیل نظری و تجربی تأثیر استقلال بانک مرکزی بر عملکرد اقتصادی و کنترل تورم: درس‌هایی برای ایران»، داود منظور و مهدی یادی‌پور به تبیین مفهوم استقلال بانک مرکزی پرداخته‌اند که در ضمن آن، نحوه سنجش میزان استقلال بانک مرکزی با توجه به شاخص‌ها و نماگرهای مختلف بررسی شده است. در این مطالعه یک مدل نظری معرفی شده که در قالب آن، رفتار مقامات پولی و مالی به صورت حداکثرسازی توابع زیان هر یک تبیین می‌شود. به این ترتیب که رفتار استراتژیک سیاست‌گذاران پولی و مالی به گونه‌ای مدل‌سازی شده است که بتوان عملکرد اقتصادی را در حالت همکاری و عدم همکاری بین سیاست‌گذاران پولی و

مالی ارزیابی کرد. در این الگو فرض شده که دولت، سیاست‌های مالی و بانک مرکزی، سیاست‌های پولی را کنترل می‌کند و هر یک تابع زیان خاص خود را که بر حسب نرخ تورم و تولید ناخالص تعریف می‌شود، حداقل می‌کنند. هر یک از دو مقام پولی و مالی برای دستیابی به اهداف تعیین شده خود، از ابزارهای ویژه‌ای که در اختیار دارد، استفاده می‌کند؛ بانک مرکزی، نرخ رشد پایه پولی و دولت، کنترل مخارج مالی را در اختیار دارد.

در نهایت نتیجه به دست آمده نشان می‌دهد به لحاظ نظری در چارچوب نظریه بازی‌ها، همکاری بین مقامات پولی و مالی (بازی‌های تعاونی) نتایج مطلوب‌تری را به همراه دارد. (منظور و یادی‌پور، ۱۳۸۴)

در مقاله‌ای دیگر که به قلم زهرا افشاری و شبنم داودی و با عنوان «اثر استقلال بانک مرکزی بر تورم و تولید: یک مطالعه بین کشوری» در سال ۱۳۸۵ نوشته شده و منتشر شده است، با استفاده از اطلاعات آماری ۸۰ کشور در حال توسعه به رابطه بین استقلال بانک مرکزی و تورم و تولید اقتصادی این کشورها در فاصله سال‌های ۱۹۹۸-۱۹۸۰ پرداخته‌اند. در این مقاله با استفاده از مبانی تئوریک استقلال بانک مرکزی به بررسی مفاهیم و عوامل تعیین‌کننده استقلال بانک مرکزی و دلایلی که در موافقت و مخالفت استقلال بانک مرکزی وجود دارد، پرداخته شده است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد استقلال بانک مرکزی بر تورم اثر منفی و معنی‌دار دارد، هرچند اثر استقلال بانک مرکزی بر تولید کمتر است. با این حال براساس نتایج تحقیق استقلال بانک مرکزی در بلند مدت بر ثبات تولید اثر دارد ولی در کوتاه مدت تغییر بیشتری در تولید ایجاد می‌کند.

در پژوهشی دیگر نیز که با عنوان «تأثیر استقلال بانک مرکزی بر کارایی سیاست پولی» در شانزدهمین همایش بانکداری اسلامی ارائه شد، به بررسی تأثیر استقلال بانک مرکزی بر کارایی سیاست پولی پرداخته شده است. در این مطالعه، مقایسه شاخص وزنی بانک‌های مرکزی منتخب ارائه شده توسط کوکرمین با شاخص مذکور برای بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۶۸-۱۳۷۴ صورت پذیرفته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد بالاترین درجه استقلال به میزان $0/۶۸$ مربوط به بانک مرکزی سوئیس و کمترین درجه استقلال به میزان $0/۱۰$ متعلق به

بانک مرکزی لهستان است. در این میان شاخص مذکور برای بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ۰/۳۲۵ بوده است. در بین هفت بانک مرکزی که دارای بالاترین درجه استقلال بودند چهار بانک مربوط به کشورهای پیشرفته و در بین هفت بانک مرکزی با کمترین استقلال، شش بانک مربوط به کشورهای کمتر توسعه یافته است. سطح میانه درجه استقلال برای کلیه بانک‌های مرکزی منتخب نیز عدد ۰/۳۳ بوده که به سطح میانه درجه استقلال کشورهای پیشرفته نزدیک‌تر است. (میرشاهی، ۱۳۸۶)

مقایسه درجه استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۰/۳۳۵) در سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۶۸ با سطح میانه درجه استقلال ۰/۳۳۰ بانک‌های مرکزی منتخب (۶۸ بانک) مورد مطالعه کوکرمن در دهه ۸۰ میلادی نشان می‌دهد درجه استقلال بانک مرکزی ما در سطح بالاتری قرار دارد. همچنین در این مطالعه بیان شده است که نتیجه کارکرد سیاست‌های پولی در ایران با توجه به نقش حاکمیتی دولت در سیاست‌گذاری پولی، طی سالیان متمادی، استمرار رشد تورم و ناپایداری رشد اقتصادی است. (میرشاهی، ۱۳۸۶)

در مقاله‌ای دیگر با عنوان «استقلال بانک مرکزی و بی‌ثباتی مالی» رابطه بین استقلال بانک مرکزی و ثبات مالی در ایران، در دوره زمانی ۱۳۸۴ - ۱۳۵۲ مورد بررسی قرار گرفته است. در این مطالعه بی‌ثباتی مالی با استفاده از شاخص ساختاری، رشد اقتصادی، نرخ ارز و تورم اندازه‌گیری شده است. همچنین از آزمون UECM و Bounds Test برای بررسی وجود رابطه بلندمدت بین متغیرهای مدل استفاده شده است. نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که شاخص استقلال بانک مرکزی بر بی‌ثباتی مالی اثر منفی می‌گذارد. (پیرایی و عابدی، ۱۳۸۸)

«دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی» نیز در پژوهشی که در سال ۱۳۸۹ با عنوان «پیشنهاد‌های قانونی در خصوص استقلال بانک مرکزی» انجام گرفته، به ابعاد مختلف استقلال بانک مرکزی پرداخته است. در این مطالعه به بررسی ضرورت استقلال بانک مرکزی در کاهش تورم، ملزومات قانونی و نهادی استقلال و همچنین اصلاح قانون پولی و بانکی کشور در جهت افزایش استقلال بانک مرکزی اشاره شده است. در این گزارش پس از بیان ادبیات

و تجربه استقلال بانک مرکزی در دیگر کشورها به تبیین شرایط بانک مرکزی در ایران و بررسی تطبیقی شاخص استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران طی ادوار مختلف پرداخته شده است. این بررسی‌ها از سال ۱۳۳۹ به ۴ دهه تقسیم شده که با دادن عدد مشخص به هر یک از شاخص‌های مورد بررسی، شاخص استقلال بانک مرکزی در هر دوره مشخص می‌شود. نتیجه کلی این گزارش این است که علی‌رغم نوسانی بودن شاخص استقلال بانک مرکزی طی ادوار مختلف، نمره استقلال این بانک در ایران ۰/۳۱۳ است که از عدد ایده‌آل فاصله زیادی دارد. در پایان نویسندگان این گزارش با ارائه پیشنهادهای اصلاحی در قانون پولی و بانکی مصوب سال ۱۳۵۱، درصد بهبود شاخص استقلال بانک مرکزی در ایران برآمده‌اند. از جمله این پیشنهادها می‌توان به تجدید نظر در نحوه انتخاب و عزل هیئت مدیره و رئیس کل بانک مرکزی، بالا بردن تخصص بدنه کارشناسی در شورای پول و اعتبار و ایجاد استقلال در به‌کارگیری ابزارها در قوانین اشاره کرد.

۲. شاخص‌های سنجش درجه استقلال بانک مرکزی

۲.۱. حوزه قانونی

استقلال بانک مرکزی از منظر قانونی به آزادی، انعطاف‌پذیری و اختیار عملی اطلاق می‌شود که قانون اساسی برای بانک مرکزی قائل شده است. «استقلال قانونی، یکی از عوامل تعیین‌کننده در استقلال بانک مرکزی است اما تنها عامل آن نیست. این امر همچنین میزان استقلالی را نشان می‌دهد که قانون‌گذار برای بانک مرکزی در نظر گرفته است.» (Webb, Cukierman,

Kalaizidakis & Summers, 1993)

جز کوکرمن دیگران نیز تعاریفی را در این مورد ارائه داده‌اند و روش‌های متفاوتی برای اندازه‌گیری استقلال بانک مرکزی از دیدگاه قانونی مطرح کرده‌اند. جدول ۱ خلاصه‌ای از گزیده مطالب کلیدی را ارائه می‌دهد.

جدول ۱: مطالعات متمرکز بر جنبه های قانونی استقلال بانک مرکزی

روش سنجش	نمونه و بازه زمانی	مقیاس سنجش	نتیجه	مرجع
Ranking	۱۱ کشور اروپایی ۱۹۶۳-۱۹۹۲	ارتباط بین قوانین بانک مرکزی و روابط مالی و بودجه‌ای	هیچ‌گونه ارتباطی بین استقلال در سیاست‌گذاری و دو مشخصه سیاست پولی (سطح تورم و نوسانات نرخ ارز) دیده نشده است.	(Bade & Parkin, Central Bank Laws and Monetary Policy, 1984)
Regression	۱۸ کشور OECD ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۹	ظرفیت قانونی برای انتخاب اهداف نهایی سیاست‌گذاری	در صورتی که نقش بانک مرکزی در رابطه با حفظ ثبات پولی، به روشنی در قانون ذکر شده باشد، این امر باعث تقویت موقعیت این بانک خواهد شد.	(Grilli.V, 1991)
Regression	۷۲ کشور در حال توسعه و توسعه یافته ۱۹۵۰-۱۹۸۹	ویژگی‌های قانونی بانک مرکزی به چهار دسته تقسیم می‌شوند: نرخ تعویض رئیس کل، ساختار سیاست‌ها، هدف بانک مرکزی و محدودیت‌های آن در قرض دادن به بخش دولتی	استقلال قانونی، عامل قابل توجهی در حفظ ثبات قیمت‌ها بین کشورهای صنعتی است اما نه در کشورهای در حال توسعه. نرخ تعویض رئیس کل در کشورهای صنعتی، عامل مهمی در توضیح علت نوسانات تورم نیست.	(Cukierman & Webb, 1995)
Regression	کشورهای OECD ۱۹۸۰-۱۹۸۹	میزان قانون‌گذاری و کنترل بانک مرکزی بر مؤسسات مالی و کنترل تورم از این طریق	ارتباط معناداری برای تأثیرگذاری میزان استقلال عمل بانک مرکزی در کنترل مؤسسات مالی در راستای کنترل نوسانات تورمی مشاهده نشده است	(Haan, J. de and G.J. van 't Hag, 1994)

۲.۱. حوزه سیاسی

استقلال سیاسی عبارت است از سطح اختیار بانک مرکزی برای دنبال کردن هدف اصلی‌اش که احتمالاً ثبات قیمت‌هاست، بدون مداخله مقامات حکومتی. استقلال سیاسی بانک مرکزی توسط عواملی تعیین می‌شود که عبارتند از رویه‌های تعیین رئیس بانک مرکزی، استقلال هیأت مدیره و مدت زمان تصدی رؤسای بانک مرکزی. (Tabellini, Grilli & Mascianaro, 1991)

پژوهش‌های متعددی نیز در این مورد ارائه شده و روش‌های متفاوتی برای اندازه‌گیری استقلال بانک مرکزی از دیدگاه سیاسی مطرح کرده‌اند.

در این زمینه ارائه می‌دهد: Error! Not a valid bookmark self-reference. خلاصه‌ای از گزیده مطالب کلیدی را

در این زمینه ارائه می‌دهد:

جدول ۲: مطالعات متمرکز بر جنبه‌های سیاسی استقلال بانک مرکزی

مرجع	نتیجه	مقیاس سنجش	نمونه و بازه زمانی	روش سنجش
Grilli,) & Masciandaro (Tabellini, 1991	چنانچه دولت، رئیس کل را عزل و نصب کند یا حضور نماینده‌اش در هیأت مدیره را الزامی کند و هیچ‌گونه ماده قانونی در این رابطه وجود نداشته باشد، شاخص استقلال سیاسی بسیار پایین خواهد بود.	سه عامل به طور کلی تعیین‌کننده استقلال سیاسی است: رویه تعیین اعضای هیأت رئیسه بانک مرکزی ارتباط بین این اعضا و دولت وظایف رسمی بانک مرکزی	۱۸ کشور OECD. ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۹	Regression
Haan, J. de and) G.J. van 't Hag, (1994	بی‌ثباتی سیاسی بر استقلال بانک مرکزی تأثیر منفی دارد.	هرچه سطح ثبات سیاسی بالاتر باشد، استقلال بیشتری به بانک مرکزی داده می‌شود.	کشورهای OECD. ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۹	Regression
Cukierman, A.,) S. B. Webb, (1995	تأثیر مثبت بی‌ثباتی سیاسی بر خودمختاری بانک مرکزی.	اندازه‌گیری میزان تأثیر فشارهای سیاسی بر خودمختاری بانک مرکزی	۶۷ کشور صنعتی و در حال توسعه، ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۹	Regression
(Grier, 2004)	سیاسیون به دنبال آن هستند که قبل از هر انتخابات، کاهش پرهزینه و سیاسی نرخ ارز را تا بعد از انتخابات به تعویق بیندازند.	تأثیر انتخابات بر نوسانات نرخ ارز واقعی و استقلال بانک مرکزی	۹ کشور آمریکای لاتین، ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۰	Regression

از آنجا که دولت‌ها به دنبال حفظ جایگاه و اقتدار سیاسی خود در طول دوره‌های مختلف هستند، بانک مرکزی را برای تکمیل برنامه‌های خود مورد استفاده یا هدف‌گذاری قرار می‌دهند، به همین دلیل بی‌ثباتی سیاسی بر استقلال بانک مرکزی تأثیر منفی می‌گذارد و عملکرد آن را تضعیف می‌کند. شواهدی از این رابطه منفی، بین سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۹ در کشورهای OECD مشاهده شده است. (Webb & Cukierman, 1995)

پژوهش مشابه دیگری نیز ۶۷ کشور صنعتی و در حال توسعه را طی دوره زمانی طولانی‌تری بررسی کرده که نشان می‌دهد فشارهای سیاسی می‌توانند بر سیاست پولی، نرخ سود بانکی و حتی نرخ ارز یک کشور نیز تأثیرگذار باشند. (Haan, J. de and G.J. van 't Hag, 1994)

۲.۲. حوزه ثبات قیمت‌ها و کنترل تورم

اعطای اختیارات مربوط به سیاست‌های پولی به بانک‌های مرکزی، تورم را کاهش می‌دهد و به نوعی استقلال یا اقتدار آن را بالا می‌برد که این امر به استقلال سیاستی یا سیاست‌گذاری بانک مرکزی معروف است. بید و پارکین اولین مطالعات علمی را در این زمینه انجام داده‌اند. از آن زمان به بعد تعدادی از مطالعات، وجود رابطه منفی بین استقلال بانک مرکزی و تورم را در کشورهای صنعتی نشان دادند. (Summers & Alesina, 1993)

پژوهش‌های دیگری نیز در این مورد ارائه شده و رویکردهای متفاوتی برای اندازه‌گیری استقلال بانک مرکزی از جنبه ثبات قیمت‌ها مطرح کرده است. جدول ۳ خلاصه‌ای از گزینه مطالب کلیدی را در این زمینه نشان می‌دهد.

جدول ۳: مطالعات متمرکز بر جنبه‌های ثبات قیمت‌ها و کنترل تورم استقلال بانک مرکزی

روش سنجش	نمونه و بازه زمانی	مقیاس سنجش	نتیجه	مرجع
Regression	۱۸ کشور OECD، ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۹	تخمین تأثیر استقلال اقتصادی و سیاستی بانک مرکزی بر تورم	استقلال سیاستی بانک مرکزی همواره تأثیر منفی بر تورم دارد.	(Grilli, Masciandaro, & Tabellini, 1991)
Regression	۷۲ کشور در حال توسعه و صنعتی، ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۹	بررسی ارتباط بین تورم، نرخ تغییر رئیس بانک و میزان استقلال	استقلال کمتر منجر به تورم بیشتر می‌شود. تغییر رؤسای بانک، به میزان چشم‌گیری در افزایش تورم تأثیرگذار است.	(Alex Cukierman, Steven b. Webb and Bilin Neyapt, 1992)
Regression	کشورهای OECD، ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۹	بررسی ارتباط بین استقلال بانک مرکزی و تورم، اشتغال، سیاست‌های پولی، و تورم در محیط فاقد قانون‌گذاری مستقیم توسط بانک مرکزی.	استقلال بانک مرکزی رابطه مثبتی با سابقه تورم یک کشور در طول زمان دارد.	(Haan, J. de and G.J. van 't Hag, 1994)
Regression	۶۷ کشور صنعتی و در حال توسعه، ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۹	اندازه‌گیری رابطه بین تورم و استقلال بانک مرکزی	کشورهای در حال توسعه که از استقلال بانک مرکزی کمتری برخوردارند، به‌طور متوسط تورم بالاتر و پرنوسانی‌تری از کشورهای صنعتی داشتند.	(Cukierman, A., S. B. Webb, 1995)
Regression	تحلیل مشکل مطالعات قبلی	ارتباط بین نرخ کاهش تولید برای کاهش تورم و استقلال بانک مرکزی	رابطه منفی قابل توجهی بین نرخ کاهش تولید برای کاهش تورم و استقلال بانک مرکزی وجود دارد	(Brumm & Krashevski, 2003)
مدل تصمیم‌گیری	مدل تئوریک دو بازه زمانی	بررسی رابطه بین استقلال بانک مرکزی و سرمایه‌گذاری دولت و تورم	تأثیرات رشد باعث می‌شود که استقلال بانک مرکزی در بلند مدت اثر کمتری بر کاهش تورم داشته باشد	(Ismihan & Ozkan, 2004)

۲.۳. حوزه سیاست نرخ ارز

مسئولیت کنترل نرخ ارز و سیاست‌گذاری در رابطه با آن همواره از وظایف مهم وزارتخانه امور اقتصادی و دارایی یا خزانه‌داری در هر کشوری محسوب می‌شود. در موارد معدودی، این مسئولیت بین دولت‌ها و بانک‌های مرکزی به اشتراک گذاشته می‌شود. میزان استقلال و اختیار بانک مرکزی، در توانایی دولت برای دنبال کردن اهدافش در زمینه کنترل نرخ ارز، بسیار حیاتی است (Baines, 2001).

جدول ۴: مطالعات متمرکز بر جنبه‌های سیاست نرخ ارز استقلال بانک مرکزی

روش سنجش	نمونه و بازه زمانی	مقیاس سنجش	نتیجه	مرجع
Regression	۱۲ کشور صنعتی، ۱۹۷۳ تا ۱۹۹۸	استقلال بانک مرکزی به عنوان واسطی برای دخالت در بازار مبادلات ارز خارجی مورد بررسی قرار گرفته است.	ارتباط منفی بین مداخله در مبادلات ارزی و استقلال بانک مرکزی وجود دارد.	(Baines, 2001)
Regression	۴۱ کشور OECD، شامل کشورهای آمریکای لاتین، و آسیای شرقی، ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۰	تأثیر استقلال بانک مرکزی بر تورم و نرخ ارز	استقلال بانک مرکزی رابطه تنگاتی با افزایش ثبات نرخ ارز و کاهش تورم درد.	(Kuttner & Posen, 2001)
Regression	کشورهای قابل دسترسی اروپایی شرقی و بالتیک، ۱۹۸۹ تا ۲۰۰۱	آیا برخورداری از چارچوب‌های متفاوت سیاست پولی و نرخ ارز نتایج متفاوتی را در مقدار و واریانس مجموعه‌ای از متغیرهای اسمی و حقیقی به‌وجود می‌آورد.	یک نظام ارزی انعطاف‌پذیر با مرجع سیاست‌گذاری پولی مستقل با هدف کنترل تورم، در مقایسه با یک نظام سختگیرانه‌تر از کارایی پارتو برخوردار است.	(de Souza, 2002)
Regression	۹ کشور آمریکای لاتین، ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۰	تأثیر انتخابات بر تغییرات نرخ ارز واقعی و اثر استقلال بانک مرکزی بر این تغییرات	در شرایط استقلال بیشتر بانک مرکزی، میانگین نرخ ارز واقعی و همچنین عدم قطعیت آن پایین‌تر است.	(Grier, 2004)

سطح استقلال بانک مرکزی با سیاست نرخ ارز و مداخلات در آن در یک کشور مرتبط است. (Baines, 2001). در مطالعه‌ای که بر مجموعه وسیعی از داده‌ها از حدود ۲۰۰ چارچوب پولی انجام گرفته، مشخص شده که خودمختاری بانک مرکزی رابطه تنگاتی با ثبات بیشتر نرخ ارز و تورم

کمتز دارد. (Posen & Kuttner, 2001). در پژوهشی دیگر با استفاده از روش‌شناسی مشابهی نتیجه‌گیری شده که یک نظام انعطاف‌پذیر نرخ ارز در کنار یک قدرت مستقل پولی با هدف کاهش تورم، در مقایسه با رژیم‌های سختگیرانه‌تر از رشد کارایی پارتو برخوردار است. (de Souza, 2002)

۲.۴. حوزه سیاست پولی و جبران کسری بودجه

سیاست پولی با ابزارهای در دسترس بانک مرکزی نظیر نرخ بهره یا توانایی انجام اقدامات مربوط به بازار آزاد مشخص می‌شود. در نتیجه، هر چه تأثیر دولت بر تأمین پولی کسری بودجه بیشتر باشد، میزان استقلال بانک مرکزی کمتر خواهد بود. (Grilli, 1991) اگر سیاست پولی به درستی مدیریت نشود، افزایش تورم سریع‌تر و غیر قابل کنترل خواهد بود، اما تغییر به موقع و آرام نرخ بهره در برابر تغییرات ناگهانی نرخ تورم، تأثیر قابل توجهی در ثبات مالی در بلند مدت خواهد داشت. (Sinclair, 2000)

جدول ۵ خلاصه‌ای از مهم‌ترین مقالات دارای هدف یافتن مجموعه‌ای از عوامل کلیدی مؤثر در سیاست پولی و تأمین کسری بودجه و تأثیرات متقابل آن‌ها بر استقلال بانک مرکزی را ارائه می‌دهد.

جدول ۵: مطالعات متمرکز بر جنبه‌های سیاست پولی و جبران کسری بودجه استقلال بانک مرکزی

روش سنجش	نمونه و بازه زمانی	مقیاس سنجش	نتیجه	مرجع
رتبه‌بندی	۱۰ کشور اروپایی و نیوزلند، ۱۹۶۲ تا ۱۹۹۲	سنجش تأثیرات استقلال در سیاست‌گذاری و استقلال مالی بر تورم	هیچ‌گونه ارتباطی بین استقلال سیاسی و سطح تورم و نوسانات آن مشاهده نشد.	(Bade & Parkin, Central Bank Laws and Monetary Policy, 1984)
رتبه‌بندی	۱۰ کشور اروپایی و نیوزلند، ۱۹۶۲ تا ۱۹۹۲	افزودن یک متغیر بر شاخص استقلال سیاسی بید و پارکین «آیا بانک مرکزی ملزم است به اینکه اوراق بهادار خزانه را خریداری کند»	هیچ‌گونه ارتباطی بین متوسط تورم و درجه استقلال بانک مرکزی برای این کشورها مشاهده نشد.	(Alesina and Sachs, 1988)
Regression	۱۸ کشور OECD، ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۹	استقلال اقتصادی به معنای میزان استقرار از بانک مرکزی و ماهیت ابزارهای پولی تحت کنترل بانک مرکزی.	در موردی که اعطای اعتبار به دولت تحت اختیار بانک و محدود است، استقلال اقتصادی بانک مرکزی بیشتر است.	(Grilli, Masciandaro Tabellini, & (1991)
رتبه‌بندی	۱۱ کشور، شامل ۱۰ کشور اروپایی و نیوزلند، ۱۹۶۲ تا ۱۹۹۲	استقلال بانک مرکزی در زمینه سیاست پولی با عوامل زیر تعیین می‌شود: قدرت بانک در تعیین سیاست‌های پولی نمایندگان دولت در هیأت مدیره بانک اختیار بانک در تعیین اکثریت اعضای هیأت مدیره	عدم اقتدار و اختیار عمل بانک در سیاست‌گذاری و تقسیم قوای تصمیم‌گیری در بانک مرکزی، استقلال بانک را کاهش می‌دهد.	(& Eijffinger) Schaling, (1992)
Regression	۷۰ کشور توسعه‌یافته و صنعتی، ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۹	بررسی ارتباط بین رشد و استقلال بانک مرکزی	در کشورهای توسعه‌یافته، استقلال بانک مرکزی تأثیر مثبتی بر رشد دارد اما در کشورهای صنعتی، فاقد اثر‌گذاری است.	(& Cukierman) (Webb, 1995)
جمع - آوری و بررسی اطلاعات	۳۷ بانک مرکزی (۱۲ مورد از کشورهای صنعتی و ۱۶ کشور در حال توسعه و ۸ کشور در حال گذار) ۲۰۰۰	تمرکز این مطلب بر قدرت‌ها و کارکردهای رسمی بانک‌های مرکزی برای تعیین ماهیت سیاست ثابت مالی است.	در کشورهایی که بازارهای مالی کمتر توسعه یافته‌اند، فعالیت‌های نظم‌دهنده و نظارتی بانک مرکزی رابطه منفی با میزان استقلال آن‌ها دارد.	(Sinclair, 2000)
جمع - آوری و بررسی اطلاعات	۹۱ بانک مرکزی، جمع‌آوری اطلاعات در ۱۹۹۸	ارزیابی اهداف سیاست پولی در مجموعه‌ای از اقتصادها	استفاده از سیاست‌های پولی روشن در دهه ۱۹۹۰ بسیار رایج‌تر از دوره برتن وووژ است.	(Sterne, 1999)
تست فرض	۵۴ کشور توسعه‌یافته و کمتر توسعه‌یافته سری‌های زمانی داده‌ها بین ۲۰۱۰ تا ۲۰ سال	میزان توسعه بازارهای مالی و استقلال بیشتر بانک مرکزی نه تنها بر میزان تأمین کسری بودجه در یک بازه زمانی مشخص تأثیر می‌گذارد بلکه بر انتظارات در مورد تمهیل‌های پولی آینده کسری بودجه نیز مؤثر است.	کسری بودجه منجر به تورم می‌شود، به‌ویژه زمانی که بازارهای مالی توسعه یافته باشد و بانک مرکزی مستقل نباشد.	(Neyapti,) (2003)

بید و پارکین در تحقیقی که سال ۱۹۸۴ انجام دادند، ارتباط بین سیاست پولی و بانک مرکزی در

یک کشور را بررسی کردند و هیچ ارتباطی بین آن‌ها ندیدند. سپس السینا و ساز در سال

۱۹۹۸ مطالعه آن‌ها را ادامه دادند؛ آن‌ها با افزودن معیار دیگری موضوع پژوهش را بسط داده و در نهایت نتایجی مشابهی به دست آوردند. استقلال سیاست‌گذاری بانک مرکزی نیز سال ۱۹۹۲ توسط اجفینگر و اسکالینگ از طریق شناسایی ظرفیت بانک مرکزی برای انتخاب اهداف نهایی سیاست پولی اندازه‌گیری شد. آن‌ها نتیجه‌گیری کردند که عدم وجود قدرت و اختیار کافی در بانک مرکزی برای سیاست‌گذاری و دوصدایی در این بانک، استقلال آن را کمتر می‌کند. (Bade & Alesima and Sachs, 1984), (Parkin, Central Bank Laws and Monetary Policy, 1984) و (Schaling, Central Bank independence: criteria and Eijffinger & 1988) (indices, 1992)

کسری بودجه می‌تواند منجر به تورم شود، به‌ویژه زمانی که بازار مالی به اندازه کافی توسعه نیافته و بانک مرکزی استقلال کافی نداشته باشد. (Neyapti, 2003) به‌طور مشابه، مداخله در بازار سرمایه توسط دولت کارایی تخصیص بازار سرمایه را کاهش می‌دهد و می‌تواند منجر به کاهش رشد اقتصادی شود. در کشورهایی با استقلال کمتر نیز سطح سرمایه‌گذاری بخش خصوصی پایین‌تر است. بنابراین، میزان توسعه بخش مالی و استقلال بانک مرکزی، مقدار رشد را در یک کشور تعیین می‌کنند. (Neyapti, 2003)

۲.۵. حوزه جوابگویی و شفافیت

شفافیت بانک مرکزی عبارت است از میزان درک واقعی از ساختار سیاست پولی و تصمیمات و سیاست‌گذاری‌های دولت و گاهی نیز شفافیت به میزان اطلاع‌رسانی بانک مرکزی اطلاق می‌شود. (Geraats, 2000)

بانک‌های مرکزی همواره به‌دنبال کمی پرده‌پوشی بوده‌اند. فریزر در تحقیقی که سال ۱۹۹۴ انجام داده در این باره می‌گوید هرچه بانک مرکزی مستقل‌تر باشد، پاسخگو بودن بیشتر آن در مورد اقداماتش ضروری‌تر می‌شود. تحقیقات وی در مورد شرکت‌های دولتی نشان می‌دهد که در یک شرکت دولتی با مدیریت واحد، عدم شفافیت در اثر ضعیف بودن مدیریت آن شرکت به‌وجود می‌آید. (Fraser, 1994)

اخيراً بسیاری از بانک‌های مرکزی، شفافیت را پذیرفته‌اند. بررسی گسترده ۹۴ بانک مرکزی توسط فرای، گودهارت و آلمدیا در پژوهشی به سال ۱۹۹۶، نشان می‌دهد که ۷۴ درصد پاسخ-دهندگان، شفافیت را به عنوان یک جزء کلیدی یا بسیار مهم از چارچوب سیاست پولی خود تلقی می‌کردند. (Fry, Goodhart, & Almeida, 1996)

جدول شماره (۶) بر اقدامات و یافته‌های مختلف در مورد رابطه پاسخگو بودن و شفافیت بانک مرکزی با میزان استقلال آن در چند مقاله برجسته تمرکز دارد.

جدول ۶: مطالعات متمرکز بر جنبه‌های پاسخگویی و شفافیت استقلال بانک مرکزی

روش سنجش	نمونه و بازه زمانی	مقیاس سنجش	نتیجه	مرجع
Regression	۱۶ بانک مرکزی، شاخص در سال ۱۹۹۸ ایجاد شد	بررسی ارتباط بین استقلال بانک مرکزی و جوابگویی دموکراتیک	ارتباط منفی بین استقلال بانک مرکزی و جوابگویی	De Haan, Eijffinger) Amtenbrink, & (1999
توسعه مدل	۵ بانک مرکزی برجسته	یک مدل تئوریک شفافیت شامل پاسخگویی و قدرت بانک مرکزی در تصمیم‌گیری نهایی برای سیاست پولی	نویسنده ثابت می‌کند که شفافیت بیشتر منجر به کاهش نرخ تورم و ثبات کمتر شوک عرضه خواهد شد	M.Hoeberichts,) (2002
تشکیل شاخص شفافیت	بانک‌های مرکزی اروپایی و ۵ کشور دیگر، سال ۲۰۰۳	یک شاخص سنجش میزان شفافیت بانک مرکزی از طریق مشخص کردن اهداف، استراتژی و استراتژی ارتباطات	رتبه بانک‌های مرکزی اروپا در شاخص شفافیت محاسبه شده بالاست با این حال، شواهد نشان می‌دهد بازارهای مالی این بانک‌ها را شفاف نمی‌دانند.	& de Haan) (Amtenbrink, 2003

دی‌هان، ایچفینگر و آمتنبرینگ در مطالعه‌ای که سال ۱۹۹۹ انجام داده‌اند، با بررسی سه جنبه مختلف از جوابگویی بانک مرکزی، آن را از این سه منظر توضیح می‌دهند. جنبه اول، رابطه مثبتی (و نه معنی‌داری) را نشان می‌دهد اما جنبه‌های دیگر شامل شفافیت و مسئولیت، رابطه منفی (و معنی‌داری) با استقلال بانک مرکزی دارند. نتیجه کلی این است که رابطه منفی بین استقلال بانک

مرکزی و شفافیت وجود دارد که با تصور عمومی ارتباط مثبت بین این دو، متفاوت است. (De (Amtenbrink, 1999 & Haan, Eijffinger

در یکی از مطالعات بعدی، مفهوم جوابگویی دموکراتیک بانک مرکزی مطرح شده است و جوابگویی بانک‌های مرکزی اروپا در برابر قانون، با بانک‌های مرکزی دیگری مقایسه شده است. این کار از طریق یک مدل تئوری شفافیت انجام شده که دو مسئله اصلی را در نظر دارد: شفافیت سیاست حقیقی پولی و این پرسش که چه کسی مسئولیت نهایی سیاست‌های پولی را می‌پذیرد. این مدل که بر اساس کارهای قبلی انجام شده در خصوص تئوری شفافیت بانک مرکزی ایجاد شده - است و عدم حتمیت در مورد ترجیحات بانک مرکزی را کاهش می‌دهد. (Amtenbrink & de Haan, 2003)

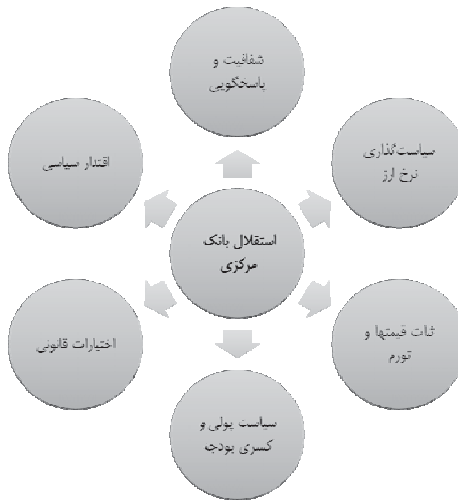
مدل جوابگویی دموکراتیک، در تحقیق ایچفینگر و دیگران در سال ۲۰۰۲ بر اساس کارهای قبلی انجام شده توسعه یافت. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که جوابگویی از طریق داشتن شفافیت، باعث کاهش تورم می‌شود. (M.Hoeberichts, 2002)

۳. تدوین شاخص تجمیعی سنجش درجه استقلال بانک مرکزی

این مدل ترکیبی، با تمرکز بر شاخص‌های مؤثر به کار گرفته شده در سایر مطالعات طبقه‌بندی شده در شش حوزه استقلال بانک مرکزی (مذکور در بخش قبل)، با تفکیک‌بندی ساختاری برای رفع همپوشانی و اشتراکات تدوین شده است که تعیین اوزان متغیرهای اصلی و فرعی در هر حوزه و همچنین تأثیرگذاری حوزه‌ها در کل مدل از طریق پرسش‌نامه و تجمیع نظرات تکمیل‌کنندگان آن با رویکرد فنی AHP صورت گرفته است. با توجه به بررسی انجام شده درباره استقلال بانک مرکزی، شش حوزه اصلی در این زمینه به عنوان ابعاد استقلال بانک مرکزی قابل تمرکز است. انتخاب متغیرها برای هر یک از این ابعاد به گونه‌ای انجام شده است که مسائل مرتبط با یکدیگر و همپوشانی متغیرها به حداقل رسیده باشد و یک مدل اثربخش برای سنجش استقلال بانک مرکزی

به وجود آید و مفاهیم درست سیاست‌ها در هر یک از ابعاد، قابل تشخیص باشد که شمای کلی آن در شکل شماره (۱) نمایش داده شده است.

شکل ۱: ساختار شماتیک مدل تحقیق و ابعاد تشکیل‌دهنده آن

۳.۱. تعریف و روش‌شناسی مدل شاخص ترکیبی

این مدل شاخص، راه را برای ارائه یک تعریف کاربردی هموار می‌کند که بدین شرح است: «یک بانک مرکزی به هر میزان که قدرت قانونی کافی را برای محافظت از خود در برابر عوامل تأثیرگذار خارجی دارا باشد، آزادی لازم را در تدوین و اجرای سیاست‌های پولی بدون مداخله سیاسی داشته باشد، بتواند ابزارهای لازم را برای کنترل قیمت، تورم و ثبات نرخ ارز انتخاب کند و تا حدی در برابر پارلمان کشور، پاسخگو باشد تا فعالیت‌هایش شفاف باشند؛ به همان میزان از سطح استقلال بیشتری برخوردار است.»

روش‌شناسی وب، کوکرمین و نیاپتی (Cukierman, Webb, & Neyapti, 1992) با بهره‌گیری از روش دی‌هان و آمتمبریک (Amentenbrink & de Haan, 2003) و نیاپتی (Neyapti, 2003) برای انتخاب متغیرهایی برای بیشتر ابعاد مورد استفاده قرار گرفته است.

در مورد متغیرهای ابعاد سیاست ارزی، از بررسی فرای، گودهارت و آلمدیا (Fry, 1996) & Almeida, Goodhart) تبعیت شده و سایر مطالعات انجام شده توسط نویسندگان مختلف نیز به شناسایی متغیرهایی برای این ابعاد کمک کردند. جزئیات ساختار این مدل که از شش بعد اصلی مجموعاً همراه با ۲۷ متغیر اصلی و فرعی ساخته می‌شود، در پیوست شماره (۱) به همراه نتایج (اوزان) مختلف به دست آمده برای هر متغیر قید شده‌اند.

۳.۲. پرسش‌نامه تعیین اوزان متغیرها

بر اساس این مدل شاخص ترکیبی استقلال بانک مرکزی، متغیرهایی که در مدل ترکیبی تعیین‌کننده استقلال بانک مرکزی هستند استخراج شده است. متغیرهای این مدل ترکیبی، مهم‌ترین متغیرها در تعیین درجه استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران هستند که از بررسی متغیرهای به کار گرفته شده توسط سایر پژوهشگران به دست آمده و همپوشانی‌های میان آن‌ها نیز بر طرف شده است. تعیین وزن متغیرهای مختلف توسط پرسش از خبرگان انجام شده که برای رسیدن به این هدف از ابزار تحلیلی AHP، «تحلیل سلسله مراتبی» استفاده شده است.

در این روش تمام متغیرها به صورت دو به دو با متغیرهای دیگر، از بعد اولویت مورد مقایسه قرار می‌گیرند. شیوه تحلیلی به کار گرفته شده، در نهایت وزن هر یک از متغیرهای منفرد در محاسبه شاخص ترکیبی را ارائه می‌کند. در این راستا پرسش‌نامه‌ای تهیه شده که از طریق آن متغیرهای اصلی معرفی شده و همچنین متغیرهای فرعی (در صورت وجود) با متغیرهای هم‌مرتب خود، به صورت زوجی مورد مقایسه قرار می‌گیرند و پرسش‌شونده میزان اولویت هر متغیر را در مقایسه با متغیرهای دیگر تعیین می‌کند. مکانیزم اولویت‌دهی به صورت تخصیص عددی بین ۱ تا ۹ به یکی از دو طرف، مورد سؤال است که در تفسیر این اعداد آمده است که عدد ۱ اولویت یکسان، عدد ۳ اولویت نسبتاً برتر، عدد ۵ برتر، عدد ۷ خیلی برتر و عدد ۹ اولویت بی‌نهایت برتر را نشان می‌دهد. به عنوان نمونه برای تعیین میزان اولویت دو متغیر تورم و نرخ بهره نسبت به یکدیگر، سؤال مطرح شده به صورت زیر است:

شکل ۲: نمونه جداول اعطای اولویت و مقایسه زوجی در پرسش‌نامه تحقیق

تورم	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	نرخ بهره
------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----------

از میان پرسش‌نامه‌های ارسالی تعداد ۱۸ پرسش‌نامه پاسخ داده شد که نتایج پاسخ‌های آن‌ها در قالب پیوست شماره (۲) آمده است.

۳.۳. وزن‌دهی متغیرهای مدل با رویکرد AHP

با پذیرش این فرض که نظریات اعضای گروه از درجه اهمیت یکسانی برخوردارند (به عبارت دیگر بین اعضا به جهت صائب بودن نظر آن‌ها تفاوتی وجود نداشته باشد)، ماتریس‌های تفکیکی نظرات خبرگان، در قالب ماتریس تلفیقی نتایج مقایسات زوجی ترکیب و از طریق آن، ماتریس بهنجار که سبب می‌شود مقایسه معنادارتری بین عناصر انجام گیرد استخراج شد که از طریق آن اوزان هر یک از ابعاد مدل ترکیبی به دست می‌آید. این عمل سبب می‌شود درصد اولویت نسبی (ارجحیت نسبی) هر یک از ابعاد معین گردد.

روش AHP ناسازگاری کلی قضاوت‌ها را به وسیله نرخ سازگاری محاسبه می‌کند که این نرخ باید ۱۰ درصد یا کمتر از آن باشد. اگر این نرخ از ۱۰ درصد بیشتر باشد، قضاوت‌ها ممکن است به صورت متضاد باشند و باید در آن‌ها تجدید نظر کرد. نرخ سازگاری ابعاد، متغیرهای اصلی و متغیرهای فرعی تحقیق به صورت جدول شماره (۷) توسط نرم‌افزار Expert Choice محاسبه شده که حاکی از سازگاری قابل قبولی است.

در نهایت اوزان یا تأثیرگذاری هر یک از متغیرهای اصلی و فرعی با در نظر داشتن وزن محاسبه شده برای متغیر اصلی و همچنین اولویت ابعاد بالاسری و از حاصل ضرب وزن متغیر پایین‌دستی در وزن متغیر بالادستی و اولویت ابعاد استحصال می‌شود که در قالب پیوست شماره (۱) و همچنین نمای خروجی نرم‌افزار تحلیل بر اساس متد AHP در قالب پیوست شماره (۳) ارائه شده است.

جدول ۷: نرخ سازگاری ابعاد، متغیرهای اصلی و متغیرهای فرعی شاخص ترکیبی

نرخ سازگاری	ابعاد، متغیرهای اصلی و فرعی تحقیق
۰.۱۱	سازگاری ابعاد استقلال بانک مرکزی (C)
۰.۱۰	سازگاری متغیرهای اصلی بعد قانونی (C1)
۰.۰۲	سازگاری متغیرهای اصلی بعد سیاسی (C2)
۰.۰۸	سازگاری متغیرهای اصلی بعد ثبات قیمت‌ها و تورم (C3)
۰.۱۱	سازگاری متغیرهای اصلی بعد سیاست نرخ ارز (C4)
۰.۰۱	سازگاری متغیرهای اصلی بعد جنبه‌های سیاست پولی و تأمین کسری بودجه (C5)
۰.۰۷	سازگاری متغیرهای فرعی قرض دادن به دولت (C5-1)
۰.۰۴	سازگاری متغیرهای اصلی بعد جوابگویی و شفافیت (C6)
۰.۰۰	سازگاری متغیرهای فرعی اهداف و اولویت‌های بانک مرکزی (C6-1)
۰.۳۹	سازگاری متغیرهای فرعی استراتژی ارتباطی (C6-2)

۴. درجه استقلال بانک مرکزی در ایران و سایر کشورها

پس از استخراج ضرایب متغیرها از طریق روش تحلیل سلسله‌مراتبی، نسبت به محاسبه شاخص استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اقدام شد. هر یک از متغیرهای مدل ترکیبی، ارزشی میان صفر و یک و تأثیرگذاری متناسب با ضریب تخصیص‌یافته دارد که به تناسب میزان استقلال بانک مرکزی امتیازی به متغیر مذکور اختصاص می‌یابد. ارزش‌گذاری متغیرها نیز به صورت پله‌ای انجام شده است. در این روش هر متغیر در چند پله (بین دو تا چهار پله، به تناسب پاسخ‌های محتمل) تقسیم شده است. به پاسخی که نشان‌دهنده بیشترین درجه استقلال باشد، ارزش یک و به کمترین درجه استقلال، ارزش صفر تعلق می‌گیرد. به پاسخ‌های میانی دیگر با توجه به میزان استقلال بانک مرکزی ارزش ۰/۳۳ و ۰/۶۷ در شاخص‌های ۴ پله‌ای و ۰/۵۰ در شاخص‌های سه پله‌ای اختصاص می‌یابد که جزئیات آن در قالب پیوست شماره (۴) ارائه شده است.

انتخاب کشورهای دیگر به منظور مقایسه میزان استقلال بانک مرکزی در ایران با این کشورها، با محدودیت‌هایی مواجه بوده است. رویکرد کلی در این مورد، انتخاب کشورهایی در دو دسته، یعنی کشورهایی در سطوح بالای توسعه اقتصادی و همچنین کشورهای مشابه انجام شده

است. مهم‌ترین محدودیت پیش رو، امکان دستیابی به اطلاعات مورد نیاز برای استخراج شاخص‌های مورد نظر بوده است. برای فائق آمدن بر این محدودیت، به تحقیقات سایر محققان و سایت‌های رسمی بانک مرکزی کشورهای مختلف مراجعه شد. پس از بررسی اطلاعات مورد نیاز، اطلاعات متغیرهای مورد نیاز در خصوص بانک‌های مرکزی هفت کشور آمریکا، کانادا، انگلستان، ژاپن، ترکیه، هند و مصر به میزان لازم به دست آمد. از این رو با استفاده از رویکرد توضیح داده شده در این تحقیق، میزان استقلال بانک مرکزی در این کشورها مورد محاسبه قرار گرفت. نتایج شاخص‌های استخراج شده (درجه استقلال) از استقلال بانک مرکزی این کشورها را می‌توان با بانک مرکزی کشورمان نیز مورد مقایسه قرار داد که در پیوست شماره (۵) آمده است. در مورد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اطلاعات متغیرهای شاخص مذکور با استفاده از قانون پولی و بانکی کشور و عملکرد بانک مرکزی، استخراج شده است.

برای ایجاد قابلیت مقایسه و استخراج امتیاز هر کشور، امتیازات هر یک از متغیرهای استخراج شده در وزن‌های به دست آمده از طریق فرایند تحلیل سلسله مراتبی ضرب می‌شود و حاصل آن امتیاز مأخوذه برای هر یک از وجوه استقلال بانک مرکزی است. در جدول شماره (۸) امتیاز نهایی استقلال بانک مرکزی ایران و کشورهای منتخب که از جمع جبری امتیازات مأخوذه و تعدیل شده بر اساس شاخص ترکیبی معرفی شده در این تحقیق در مورد همه متغیرها (اصلی و فرعی) به دست آمده، نمایش داده شده است.

جدول ۸: شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی در خصوص کشورهای منتخب و ایران

ژاپن	ترکیه	انگلستان	امریکا	کانادا	هند	مصر	ایران
۵۷٪	۳۷٪	۶۲٪	۵۶٪	۵۳٪	۴۵٪	۳۴٪	۲۶٪

شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی

۵. تحلیل داده‌ها

مقایسه شاخص استقلال بانک مرکزی در ایران با سایر کشورهای منتخب نشان می‌دهد که به طور کلی ایران در میان کشورهای منتخب در آخرین رتبه قرار می‌گیرد. باید اشاره کرد که موقعیت استخراج شده برای درجه استقلال بانک مرکزی در ایران در این مطالعه، با سایر مطالعات صورت پذیرفته هماهنگ بوده و در این میان اختلاف معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. همچنین درجه استقلال بانک مرکزی در کشورهای منتخب نیز از لحاظ رتبه کسب شده در این مطالعه با مطالعات مشابه هماهنگی دارد.

بر اساس نتایج این مطالعه، فرضیه مطرح شده در زمینه پایین بودن سطح استقلال بانک مرکزی در ایران در اتخاذ سیاست‌های پولی و همچنین کارآمدی سیاست‌های پولی مورد تایید قرار گرفت. با استفاده از روش استفاده شده، امکان سنجش میزان استقلال بانک مرکزی در هر یک از متغیرهای اصلی یا فرعی نیز وجود دارد، بر این اساس در زمینه اتخاذ سیاست‌های پولی و تأمین کسری بودجه، بانک مرکزی ایران در میان کشورهای منتخب کمترین امتیاز را کسب کرده و از ۱۴/۹ امتیاز ممکن، تنها ۳/۵ امتیاز را به دست آورده است. از این رو می‌توان گفت «بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در اتخاذ سیاست‌های پولی در تعامل نزدیک با دولت رفتار می‌کند و در مقایسه با سایر کشورها از استقلال کمتری برخوردار است». در ادامه تحلیل نتایج به دست آمده درباره هر یک از حوزه‌های شش‌گانه مورد بررسی در این پژوهش، ارائه شده است.

اولین حوزه، ابعاد قانونی استقلال بانک مرکزی است. بر اساس نتایج استخراج شده، این وجه دارای سهم ۲۷.۱ درصدی در شاخص تجمیعی است. در این زمینه، وجوه قانونی دوره تصدی ریاست بانک و نحوه تعیین و عزل این مقام و همچنین تفکیک مدیریت کل نظام بانکی از انجام وظایف بانک مرکزی مورد بررسی قرار گرفته است. در این بخش بنا بر نظر خبرگان، متغیر «قدرت قانون در انتخاب رئیس» از بیشترین اهمیت برخوردار بوده است. از مجموع ۰.۲۷۱ امتیاز اختصاص داده شده به این بخش، در ایران بانک مرکزی هیچ امتیازی کسب نمی‌کند که در مقایسه با سایر کشورهای مورد بررسی، نشان‌دهنده پایین‌تر بودن میزان استقلال بانک مرکزی ایران از بعد قانونی

است. در این حوزه، بیشترین امتیاز به بانک مرکزی کشور کانادا تعلق می‌گیرد که کل امتیازات قانونی استقلال بانک مرکزی را به دست آورده است.

حوزه دوم، ناظر بر ابعاد سیاسی استقلال بانک مرکزی است. در این زمینه، نحوه تغییر رئیس بانک (سیاسی یا غیرسیاسی بودن آن)، نسبت نمایندگان دولت در هیأت عامل بانک و این نکته که آیا رئیس بانک مرکزی دفتر دیگری در دولت دارد یا خیر، مورد بررسی قرار گرفته که متغیر «تغییر رئیس بانک» در این بخش، از بیشترین اهمیت برخوردار بوده است. از مجموع ۰.۱۴۲ امتیاز اختصاص یافته به این بخش، بانک مرکزی ایران ۰.۰۱۵ امتیاز به دست می‌آورد. مقایسه امتیاز ایران با سایر کشورها در این حوزه نیز نشان می‌دهد که بانک مرکزی در ایران از بعد سیاسی نیز دارای کمترین میزان استقلال است. در این بخش بیشترین امتیاز به بانک مرکزی کشورهای ژاپن و انگلستان با ۰.۱۰۹ امتیاز تعلق می‌گیرد.

در سومین حوزه، شاخص استقلال بانک مرکزی از بعد ثبات قیمت‌ها و تورم مورد بررسی قرار گرفته است. در این زمینه، نحوه برخورد قانون با موضوعات نرخ بهره، تورم و ثبات قیمت‌ها و وظیفه بانک مرکزی در این زمینه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. این بخش مهم‌ترین وظیفه بانک مرکزی در کشورهای مختلف را تشکیل می‌دهد. متغیرهای این حوزه تقریباً سهم‌های یکسانی را در ارزیابی میزان استقلال بانک مرکزی به خود اختصاص داده‌اند، با این حال بیشترین اهمیت در میان این متغیرها به موضوع «ثبات قیمت‌ها» اختصاص یافته و ۳۸.۹ درصد از وزن کلی ۲۱.۳ درصدی این حوزه را به خود اختصاص داده است. مقایسه وضعیت ایران در این شاخص با کشورهای دیگر نشان می‌دهد که در میان هفت کشور، بانک مرکزی ایران در رتبه چهارم قرار گرفته و استقلال نسبتاً مناسبی از این بعد در قانون برای بانک مرکزی تعریف شده است. در این زمینه مستقل‌ترین عملکرد به بانک‌های مرکزی کشورهای ژاپن، انگلستان و مصر تعلق می‌گیرد.

وجوه سیاست نرخ ارز، چهارمین حوزه اصلی مورد بررسی در ارزیابی میزان استقلال بانک مرکزی است که به‌طور کلی در این زمینه سه سؤال در مورد نهاد قانون‌گذار، مداخله‌گر و تصمیم‌گیر درباره استقراض ارز خارجی پرسیده می‌شود. در صورتی که پاسخ «بانک مرکزی» باشد، حداکثر

استقلال و برای ترکیب بانک مرکزی و دولت، پنجاه درصد امتیاز محاسبه شده است. همچنین در صورتی که دولت به تنهایی این اقدامات را انجام دهد، از این بعد نمی‌توان استقلالی برای بانک مرکزی، قائل شد. بانک مرکزی ایران در این زمینه، در میان کشورهای مورد بررسی، رتبه چهارم را به خود اختصاص داده است. بانک مرکزی کشور انگلستان بیشترین استقلال در زمینه وجوه سیاست نرخ ارز را دارا است. سهم این بخش در شاخص تجمیعی ۱۳.۹ درصد تعیین شده که مداخله در بازار ارز خارجی بیش از نیمی (۵۷.۸ درصد) از تأثیر این شاخص را به خود اختصاص داده است.

پنجمین وجه استقلال بانک مرکزی در زمینه سیاست پولی و تأمین کسری بودجه دولت مورد بررسی قرار گرفت. در این حوزه، «مسئولیت فرمول بندی سیاست پولی»، با سهم ۶۱ درصدی، با اهمیت‌ترین متغیر تشخیص داده شده است. این در حالی است که جمعاً ۱۴.۹ درصد از شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی مربوط به این بعد است. مقایسه وضعیت بانک مرکزی کشورمان از این وجه نشان می‌دهد که بر اساس قانون پولی و بانکی، بانک مرکزی دارای استقلال کمی (۳.۵ امتیاز) در سیاست‌های پولی و تأمین کسری بودجه است. کشوری که بیشترین استقلال را برای بانک مرکزی خود در این بعد تعیین کرده، آمریکا است که ۹.۴ امتیاز را کسب کرده است.

ششمین بخش در بررسی استقلال بانک مرکزی که در تحقیقات اخیر محققان این حوزه به شدت مورد توجه قرار گرفته است، وجوه پاسخگویی و شفافیت اهداف بانک مرکزی است. تعیین اهداف و اولویت‌بندی صریح آن‌ها، استراتژی ارتباطی، گزارش‌دهی فعالیت‌های بانک مرکزی، مرجع پاسخگویی رئیس بانک و نهایتاً نحوه رسیدگی و ممیزی فعالیت‌های بانک، متغیرهای اصلی این حوزه از استقلال بانک مرکزی را تشکیل می‌دهند. از میان این متغیرها از نظر خبرگان، مهم‌ترین مسئله گزارش‌دهی فعالیت‌های بانکداری است که برای یک بانک مرکزی مستقل باید به صورت منظم صورت گرفته و با شیوه مناسبی به اطلاع فعالان اقتصادی و عموم مردم برسد. مقایسه‌ها نشان می‌دهد بانک مرکزی ایران در این زمینه نیز در میان کشورهای مورد بررسی در رتبه پایینی قرار می‌گیرد و تنها ۳.۴۸ درصد از مجموع ۸.۶ درصد امتیاز این حوزه، در شاخص

تجمیعی استقلال بانک مرکزی ایران مورد محاسبه قرار می‌گیرد. در حالی که در قانون سایر کشورهای مورد بررسی، شفافیت اهداف و سطح بالایی از پاسخگویی بانک مرکزی پیش‌بینی شده است. به عنوان نمونه بانک مرکزی ژاپن تمام امتیازات اختصاص داده شده به این بخش را کسب می‌کند.

بازبینی کلی ابعاد استخراج شده از جهت بررسی استقلال بانک مرکزی کشورها نشان می‌دهد دو بعد سیاسی و قانونی استقلال بانک مرکزی در ایران کمترین امتیازات تعریف شده را به دست می‌آورد و مهم‌ترین جنبه‌های عدم استقلال بانک مرکزی کشورمان هستند. مراجعه به ضرایب استخراج شده نشان می‌دهد دو کشور ایران و مصر به ترتیب ۱.۴۹ و ۲.۴۹ درصد از مجموع ۴۱.۳ درصدی شاخص‌های قانونی و سیاسی استقلال بانک مرکزی را کسب می‌کنند و همین نکته موجب شده در این دو کشور بانک مرکزی از کمترین میزان استقلال در مقایسه با سایر کشورهای مورد بررسی برخوردار باشد. در حالی که بانک مرکزی کانادا، ۳۶.۴ درصد و انگلستان ۲۷.۴ درصد از مجموع امتیاز این دو بخش را کسب کرده و جزء کشورهایی به شمار می‌آیند که در آن‌ها بانک مرکزی از استقلال بالایی برخوردار است.

۶. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهاد

نظر به اهمیت موضوع استقلال بانک مرکزی پیشنهاد می‌شود با استفاده از روش به کار رفته در این مطالعه و همچنین سایر مطالعات در این زمینه، شاخصی استاندارد و پذیرفته شده برای این تفاهم تهیه شود و این شاخص به طور مداوم برای ایران و کشورهای منتخب، از سوی نهادی خاص (به عنوان مثال سازمان بازرسی کل کشور) مورد محاسبه و رصد قرار گیرد. این اقدام موجب می‌شود همواره دید مناسبی از سوی یک نهاد بی طرف نسبت به میزان استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران وجود داشته باشد و در صورت کاهش بیش از حد درجه استقلال بانک مرکزی، در زمان مناسب اقدامات ضروری صورت پذیرد.

بر اساس نتایج این تحقیق، کارآمدی سیاست‌های پولی به عنوان کلیدی‌ترین وظیفه بانک مرکزی در ایران تا حدود زیادی به استقلال این نهاد از دولت به معنای تأثیرناپذیری از فشارهای دولتی وابسته است. امتیازات به‌دست آمده در زمینه بعد پنجم مورد بررسی یعنی حوزه سیاست پولی و تأمین کسری بودجه دولتی، به وضوح گویای این مطلب است. در این بعد، متغیری تحت عنوان مسئولیت تدوین سیاست پولی وجود دارد که بانک مرکزی کشورمان امتیاز خوبی در این متغیر کسب کرده است. به عبارت دیگر همانند اکثر کشورهای مورد بررسی، این مسئولیت در ایران با مشارکت بانک مرکزی و دولت تدوین می‌شود اما متغیر دیگری که عبارت است از تعیین حرف آخر در صورت بروز اختلاف نظر و همچنین شرایط موجود در خصوص نحوه قرض دادن بانک مرکزی به دولت، موجب شده استقلال بانک مرکزی از این بعد در کمترین میزان نسبت به سایر کشورها قرار گیرد. در میان کشورهای مورد بررسی تنها هند با ۳/۷ امتیاز، وضعیتی مشابه ایران دارد که البته بانک مرکزی این کشور نیز در این زمینه از بانک مرکزی ایران مستقل‌تر عمل می‌کند.

بر اساس نظام قانونی شکل گرفته در ایران، در صورت بروز اختلاف نظری میان بانک مرکزی و دولت در خصوص ابعاد سیاست‌های پولی، بانک مرکزی در مقابل دولت توان مقاومت نداشته و نظر دولت به عنوان تصمیم نهایی به مرحله اجرا در می‌آید. این نکته موجب می‌شود کارآمدی سیاست‌های پولی به عنوان کلیدی‌ترین وظیفه بانک مرکزی در ایران، تا حدود زیادی به استقلال این نهاد از دولت وابسته بوده و از تأثیرپذیری بسیاری نسبت به فشارهای دولتی برخوردار باشد. به عنوان یکی دیگر از مصادیق عدم استقلال بانک مرکزی می‌توان به مکانیسم اعطای وام جهت تأمین کسری بودجه اشاره کرد. در این رابطه تعیین سقف وام‌ها، تعیین نرخ بهره وام، دوره بازپرداخت وام و از همه مهم‌تر، نحوه تصمیم‌گیری درباره اعطای وام از مهم‌ترین نکاتی هستند که ذکر صریح آن‌ها در قانون از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و این محدودیت‌ها باید به طور صریح در قانون پولی و بانکی کشور ذکر شده باشند. در حالی که چنین مواردی در قانون پولی و بانکی ایران مورد اشاره قرار نگرفته و همین امر موجب کمترین سطح استقلال برای بانک مرکزی

کشورمان شده است. این دو نکته موجب شده‌اند بانک مرکزی در مدیریت سیاست‌های پولی با مشکل مداخله دولت مواجه بوده و از استقلال ضعیفی برخوردار باشد.

در رابطه با استقلال بانک مرکزی در زمینه کارآمدسازی سیاست‌های پولی در کشور، بر اساس نتایج این تحقیق پیشنهاد می‌شود از طی فرایند قانون نظام پولی و بانکی کشور، موقعیت‌هایی در نظر گرفته شود که در آن، میان بانک مرکزی و دولت در خصوص نحوه تدوین این سیاست‌ها اختلاف نظر وجود داشته باشد و بسترهای قانونی مورد نیاز برای اعطای اختیار بیشتر به بانک مرکزی فراهم شود. همچنین درباره نحوه اعطای وام و تسهیلات از سوی بانک مرکزی به دولت قوانین مدونی تهیه و تنظیم شود تا دولت امکان تحمیل شرایط را خود به بانک مرکزی نداشته باشند.

پیشنهاد فوق این فرصت را برای سازمان بازرسی کل کشور فراهم می‌آورد که نسبت به جنبه‌های مختلف استقلال بانک مرکزی از جمله جنبه‌های سیاسی استقلال اعم از تغییرات زودهنگام و غیرقابل پیش‌بینی رئیس کل بانک مرکزی، تغییرات و انتصابات اعضای هیأت مدیره و عضویت و مشارکت رئیس کل بانک مرکزی در جلسات هیأت دولت، نظارت کافی داشته باشد. در حال حاضر به دلیل نبود این نوع از نظارت، استقلال بانک مرکزی از ابعاد فوق‌الذکر در موضع ضعف قرار دارد و این امر موجب پایین آمدن درجه استقلال بانک مرکزی و در پی آن ناکارآمدی سیاست‌های پولی این بانک شده است.

بر اساس تحقیق حاضر می‌توان دریافت که سطح استقلال بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در مقایسه با سایر کشورهای منتخب، بسیار کم است و به نظر می‌رسد یکی از دلایل آن عدم اصلاح قانون نظام پولی و بانکی کشور طی چهار دهه اخیر باشد. این در حالی است که کشورهای مختلف، قوانین مرتبط با عملکرد بانک مرکزی خود را متناسب با تحولات صورت گرفته مورد اصلاح قرار داده‌اند.

یکی از شاخص‌هایی که از بعد قانونی در استقلال بانک مرکزی مؤثر خواهد بود، طول دوره تصدی ریاست بانک مرکزی است. مراجعه به قانون پولی و بانکی کشور نشان می‌دهد که برای

دوره تصدی ریاست بانک مرکزی، مدتی تعیین نشده است. اگر چه در ماده ۳۸ قانون پولی و بانکی قدیم کشور (مصوب سال ۱۳۳۹)، دوره خدمت رئیس کل، سه سال با امکان انتخاب مجدد تعیین شده بود اما در قانون سال ۱۳۵۱ که در حال حاضر نیز مورد استناد است، زمانی برای دوره ریاست رئیس کل در نظر گرفته نشده است. عدم تعیین دوره زمانی برای ریاست بانک مرکزی باعث شده است ایران از این حیث نمره صفر را در محاسبات شاخص استقلال کسب کند. آنچه بدان اشاره شد، بعد قانونی موضوع را نشان می‌دهد. بررسی موضوع از بعد عملی و آنچه تاکنون واقع شده نیز نشان می‌دهد که دوران ریاست رؤسای کل بانک مرکزی در ایران دوام چندانی نداشته است. بر این اساس به‌طور متوسط دوران ریاست رؤسای کل در این بانک، کمتر از سه سال و در حدود ۲۰۷ سال بوده که این امر نیز یکی از نکات منفی در ارزیابی درجه استقلال بانک مرکزی به حساب می‌آید.

در وجهه دیگری از شاخص استقلال بانک مرکزی، در صورتی که وظیفه ایجاد ثبات در قیمت‌ها و کنترل تورم، یکی از وظایف این بانک تعیین شده باشد، ضروری است دولت اختیارات لازم را در این خصوص در اختیار بانک مرکزی قرار داده و مسئولیت تدوین و اجرای سیاست‌های پولی را به‌طور مستقل در اختیار بانک مرکزی قرار دهد. درباره نرخ ارز نیز تعیین نهاد مداخله‌گر در بازار ارز خارجی، قانون‌گذار و نهاد تصمیم‌گیر در رابطه با استقراض ارز خارجی از مهم‌ترین شاخص‌های تعیین‌کننده استقلال بانک مرکزی است. این نظارت تنها با وجود شاخص‌های مناسب و وجود اطلاعات کافی در طول زمان برای نهاد نظارتی امکان‌پذیر خواهد بود.

همان‌گونه که پیش از این اشاره شد، از دیگر مصادیق استقلال بانک مرکزی پیش‌بینی فرایندی تعریف شده در قانون برای موقعیت‌هایی است که در آن اختلاف نظر میان بانک مرکزی و دولت به وقوع پیوندد. این فرایند باید به‌گونه‌ای طراحی شود که بانک مرکزی از ایفای تعهدات خود باز نماند. برای برطرف کردن این مشکلات، بدون شک یکی از مهم‌ترین ابزارها، ابزار قانونی است. به عبارت دیگر بانک مرکزی تنها در یک بستر قانونی توانمند قادر خواهد بود وظایف مهمی را که در نظام پولی کشور بر عهده گرفته، به نحو احسن به انجام برساند. از میان قوانین مرتبط، قانون نظام

پولی و بانکی کشور از اهمیت ویژه‌ای در تعیین استقلال بانک مرکزی برخوردار است. نخستین قانون پولی و بانکی کشور در سال ۱۳۳۹ و در هفتم خرداد ماه، یعنی حدود ۲ ماه پیش از تأسیس بانک مرکزی ایران، به تصویب رسید. پس از گذشت ۱۲ سال از اجرای این قانون، در هجدهم تیرماه سال ۱۳۵۱ قانون پولی و بانک کشور مورد تجدید نظر قرار گرفت و قانون جدیدی تصویب شد که در حال حاضر نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر با وجود گذشت نزدیک به ۴۰ سال از تدوین این قانون و وقوع تحولات اساسی در نظام پولی جهان و صنعت بانکداری، ظهور پدیده‌های جدید و تغییر کارکردها، این قانون همچنان در کشورمان پابرجا بوده و مورد استناد قرار می‌گیرد. همچنین در کنار این تغییرات، تحول مهم دیگری نیز در نظام بانکی ایران یعنی تصویب قانون بانکداری بدون ربا، رخ داده است. با وجود تصویب قانون بانکداری بدون ربا در سال ۱۳۶۲، حتی این تحول نیز موجب نشده که قانون نظام پولی و بانکی کشور مورد تجدید نظر قرار گیرد. از این رو به نظر می‌رسد تسریع در روند بازنگری بر این قانون که از سال ۱۳۸۴ آغاز شده امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.

منابع و مأخذ

- آذر، ع (۱۳۸۷). تحقیق در عملیات (جلد چاپ سوم). تهران: نشر علوم نوین.
- آذر، ع. مؤمنی، م (۱۳۷۷). آمار و کاربرد آن در مدیریت، جلد ۳. تهران: انتشارات سمت.
- ابراهیمی، م (۱۳۸۴). هدف‌گذاری تورم در ایران؛ چالش‌ها و راهکارها، تهران، دانشگاه امام صادق(ع)، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد.
- اسلامی، د. م (۱۳۸۹). پیشنهادهای قانونی در خصوص استقلال بانک مرکزی.
- استقلال بانک مرکزی و تأثیرات آن بر متغیرهای کلان اقتصادی. (۱۳۸۵). نشریه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، ۳.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۸۹). بازیابی از <http://www.cbi.ir/page/1398.aspx>
- پیرایی، خ، عابدی، ف. (۱۳۸۸). استقلال بانک مرکزی و بینباتی مالی. مجموعه مقالات شانزدهمین همایش بانکداری اسلامی.
- تقی پور، ا، موسوی آزاد کسمایی، ا. (۱۳۸۳). بررسی رابطه بین تورم و استقلال بانک مرکزی در ایران. برنامه و بودجه، شماره ۸۵.
- جعفری صمیمی، ا، احمدی، ن. (۱۳۸۱). استقلال بانک مرکزی و عملکرد اقتصاد کلان در کشورهای در حال توسعه (از جمله ایران): یک تحلیل تجربی (۱۹۹۰-۱۹۹۸). پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، شماره چهارم.
- جرانی شراهی، ا. (۱۳۸۹). استقلال بانک مرکزی و تأثیرات آن بر اقتصاد کلان. ماهنامه تدبیر.
- حسن زاده، ع.، ارض روم چیلر، ن. (۱۳۸۲). چهار مقاله پیرامون بانکداری مرکزی. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- حسینی، س، واشقانی، م. (۱۳۸۳). مرور مبانی نظری و تجربه کشورهای منتخب در زمینه استقلال بانک مرکزی و راهکارهای تحقق آن در جمهوری اسلامی ایران. تهران: دفتر مطالعات اقتصادی.
- حیدری، ح. (۱۳۷۵). استقلال بانک مرکزی و جایگاه آن در نظام پولی و بانکی جمهوری اسلامی ایران. دانشگاه تربیت مدرس.

خاکی، غ. (۱۳۷۸). روش تحقیق با رویکردی به پایاننامه نویسی. مرکز تحقیقات علمی کشور با همکاری کانون فرهنگی انتشاراتی درایت.

داودی زنجانی، ش.، افشاری، ز. (۱۳۸۵). اثر استقلال بانک مرکزی بر تولید و تورم: یک مطالعه بین کشوری (۱۹۹۸-۱۹۸۰). دانشگاه الزهراء(س)، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی.

داوری، م. (۱۳۸۵). بیثباتی بازارهای مالی و جایگاه بانک مرکزی در مقابله با بحرانهای مالی.

دفتر مطالعات اقتصادی، و. ب. (۱۳۸۲). پیرامون استقلال بانک مرکزی، ترکیب مجمع عمومی و شورای پول و اعتبار. دفتر مطالعات اقتصادی وزارت بازرگانی.

دفتر مطالعات اقتصادی، و. ب. (۱۳۸۳). مرور مبانی نظری و تجربه کشورهای مختلف در زمینه استقلال بانک مرکزی و راهکارهای تحقق آن در جمهوری اسلامی ایران. دفتر مطالعات اقتصادی وزارت بازرگانی.

رستمی، س. (۱۳۸۴). کسری بودجه و تورم: با تأکید بر نقش استقلال بانک مرکزی و گسترش بازار مالی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.

رفیعی تفرشی، م. (۱۳۷۸). استقلال بانک مرکزی مبانی نظری، تجربی و جنبه‌های کاربردی آن در ایران. مؤسسه عالی تحقیق در برنامه‌ریزی و توسعه.

ساعتی، ت. ا. (۱۳۷۸). تصمیمگیری برای مدیران. (ع. توفیق، مترجم) تهران: سازمان مدیریت صنعتی.

صومعه سرایی، ن. (۱۳۷۸). بررسی ارتباط درجه استقلال بانک مرکزی و عملکرد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه (با تأکید بر ایران). دانشگاه مازندران، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی.

عادلی، س. م. (۱۳۷۰). در باب استقلال بانک مرکزی. مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی.

مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، د. (۱۳۸۹). پیشنهادهای قانونی در خصوص استقلال بانک مرکزی.

معدلت، ک. (۱۳۷۵). اهمیت اقتصادی استقلال بانک مرکزی. دانشگاه تهران.

معدلت، ک. (۱۳۷۹). بررسی جایگاه و ساختار مطلوب بانک مرکزی. تهران: مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی.

- معدلت، ک. (۱۳۸۳). بانکداری نوین و استقلال بانک مرکزی. راهبرد پژوهش.
- مؤسسه عالی بانکداری ایران. (۱۳۸۴). مجموعه مقالات شانزدهمین همایش بانکداری اسلامی.
- منظور، د.، یادپیور، م. (۱۳۸۴). تحلیل نظری و تجربی تأثیر استقلال بانک مرکزی بر عملکرد اقتصادی و کنترل تورم: درس‌هایی برای ایران. مجموعه مقالات شانزدهمین همایش بانکداری اسلامی، مؤسسه عالی بانکداری ایران.
- میرشاهی، س. (۱۳۸۶). تأثیر استقلال بانک مرکزی بر کارایی سیاست پولی.
- نیلی، م. (۱۳۸۷). چالش‌های استقلال بانک مرکزی در ایران. مجله صنعت و توسعه.

- Ahsan, S & Wickramanayake (2006). Determinants of central bank independence and governance: Problems and policy implications. JOAAG.
- Alesina , A (1998). Macroeconomics And Policies In Stanley Fische. NBER Macroeconomics Annual .MTT Press.
- Alesina and Sachs (1998). Political parties and the business cycle in the USA 1948-1984 . Journal of Money, Credit and Bankin.
- Alesina, A & H. Summers, L (1993). Central Bank Independence and Macroeconomic Performance: Some Comparative Evidence. Journal of Money, Credit and Banking.
- Alex Cukierman, Steven b. Webb and Bilin Neyapt (1992). Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes. The World Economic Review, vol. 6, no. 3.
- Arnone, M, J Laurens, B & Sommer, M (2009). Central Bank Autonomy: Lessons from Global Trends. IMF Staff Papers.
- Bade, R & Parkin, M (1984). Central Bank Laws and Monetary Policy. Canada: University of Western Ontario.

- Bade, R & Parkin, M(1985). Central Bank Laws and Monetary Policy. Canada: Department of Economics, University of Western Ontario.
- Baines, A (2001). Capital mobility, perspective and Central Bank independence. Exchange rate policy since 1945. Policy Sciences.
- Baka, J (1994). Please Respect the National Bank. Central Banking.
- Banaian, K, Laney , L & Willett, T (1993). Central Bank Independence: An International Comparison. Economic Review: Federal Reserve Bank of Dallas.
- Bandura, R., Mendoza, R., & Sidiko, B. (2006). Central Bank Independence and Accountability: A Literature Review. Office of Development Studies, United Nations Development Programme.
- Barro, R & Gordon, D(1983). A Positive Theory Of Monetary Policy in a Natural Rate Model. Journal of Political Economy.
- Brumm, H & Krashevski, S (2003). The sacrifice ratio and central bank independence. Open Economic Review.
- Campillo, M & Miron, J (1997). Why does inflation differ across countries? Chicago: University of Chicago.
- Coyle, G (2004). THE ANALYTIC HIERARCHY PROCESS (AHP). Pearson Education.
- Cuckierman, A (1992). Central Bank Strategy, Credibility and Independence. Theory and Practice. The MIT, Press, Cambridge, Massachusetts.
- Cukierman , A & Webb, S (1995). Political Influence on the Central Bank- International Evidenc. University of Chicago.

- Cukierman , A., Kalaitzidakis, P., Summers, L & Webb, S (1993). Central Bank Independence, Growth, Investment And Real Rate. Carnegie-Rochester Conference Series On Public Policy .
- Cukierman, A (1992). Central Bank Strategy, Credibility and Independence Theory and Evidence. Cambridge, Massachusetts: MSI Press.
- Cukierman, A., S. B. Webb (1995). Political Influence on the Central Bank: International Evidence. World Bank Economic Review, Oxford University Press, vol 9.
- Cukierman, A., Webb, S & Neyapti, B (1992). Measuring the independence of Central Bank and its effect on policy outcomes. World Bank Economic Review.
- de Haan, J & Amtenbrink, F (2003). Economic governance in the European Union: Fiscal policy discipline versus flexibility. Common Market Law Review.
- De Haan, J, Eijffinger, S & Amtenbrink, F (1999). Accountability of Central Banks: Aspects and Quantification. Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review.
- de Souza, L (2002). Integrated monetary and exchange rate frameworks. Tinbergen Institute Discussion Paper.
- Debelle, G & Fischer, S (1994). How independent should a central bank be? Federal Reserve Bank of San Francisco in its series Working Papers in Applied Economic Theory.
- Eijffinger, S & de Haan, J (1996). The Political Economy of Central-Bank Independence. Special Papers in International Economics.
- Eijffinger, S & Schaling, E (1992). Central Bank independence: criteria and indices. Tilburg University, Research Memorandum, 548.

- Federal Reserve (2009). The First Bank of The United States: A Chapter in The History of Central Banking. Federal Reserve Bank of Philadelphia.
- Fischer, A. M (1996). Central Bank independence and sacrifice ratios. *Open Economies*.
- Fraser, B (1994). Central Bank independence: What does it mean? *Reserve Bank of Australia Bulletin*.
- Fry, M, Goodhart, C & Almeida, A (1996). Central Banking in developing countries: Objectives, activities and independence. London: Routledge.
- Geraats, P (2000). Why adopt transparency? The publication of Central Bank forecasts. *CEPR Discussion Paper*, 2582.
- Goodhart, C (1987). *The New PALGRAVE of Economics*. United Kingdom, London & Basingstoke: The Macmillan Press Limited.
- Grier, R (2004). Elections, exchange rates and Central Bank reform in Latin America. Department of Economics, University of Oklahoma, Working Paper.
- Grilli, V, D. Masciandaro, and G. Tabellini (1991). Institutions and Policies,. *Economics Policy*, 6.
- Grilli, V, Masciandaro, D & Tabellini, G (1991). Political and Monetary Institutions and Public Financial Policies in the Industrial Policies. *Economic Policy*.
- Grilli, V, D. G (1991). Political and monetary institution and public financial policies in the industrial countries.
- Gutierrez, E (2003). Inflation Performance and Constitutional Central Bank Independence: Evidence From Latin America and the Caribbean. *IMF Working paper*.

- Gutierrez, Eva (2003). Inflation Performance and Constitutional Central Bank Independence: Evidence From Latin America and the Caribbean. International Monetary Fund.
- Guy Debelle & Stanley Fischer (1994). How independent should a central bank be? . Conference Series ; [Proceedings], Federal Reserve Bank of Boston.
- Haan, J. de and G.J. van 't Hag (1994). Variation in Central Bank Independence across Countries:Some Provisional Empirical Evidence. Working Paper, Department of Economics, University of Groningen, Forthcoming in: Public Choice, 1995.
- I.Jacome, L (2001). Legal Central Bank Independence and Inflation in Latin America During the 1990s. International Monetary Fund.
- IMES (2004). Functions and Operations of the Bank of Japan. Institute for Monetary and Economic Studies.
- Ismihan, M & Ozkan, G (2004). Does Central Bank independence lower inflation? Economic Letters.
- Issing, O (1993). Central Bank Independence and Monetary Stability. Institute of Economic Affairs.
- J. Laurens, B., Arnone, M., & Segalotto, J.-F (2006). Measures of Central Bank Autonomy: Empirical Evidence for OECD, Developing, and Emerging Market Economies. IMF Working Paper.
- Jakob , d., Masciandaro, D., & Quintyn, M (2008). Does central bank independence still matter. European Journal of Political Economy.
- Kuttner , k & Posen, A (2001). Beyond Bipolar: A Three Dimensional Assessment of Monetary Frameworks. International Journal of Finance and Economics.

- Kuttner, K. N (2002). Monetary Policy Framework: The Quest For Disciplined Flexibility. Federal Reserve Bank of New York, Domestic Research.
- Kuttner, N & Posen, A (2001). Beyond bipolar: A three-dimensional assessment of monetary frameworks. Oesterreichische National Bank Working Paper.
- Kydland, F., & Prescott, E (1977). Rules Rather than Discretion. The Inconsistency of Political Economy.
- L. Awad, b (2008). Towards Measurement Of Political Pressure On Central Banks: The Case Of The Central Bank Of Egypt.
- M.Hoeberichts, S. C (2002). Central Bank Accountability and Transparency: Theory and some Evidence. Economic Research Centre of the Duetsche Bundesbank.
- Masciandaro, D., & Tabellini, G (1988). Monetary regimes and fiscal deficits: A comparative analysis. Monetary policy in Pacific Basin Countries .
- Maxfield, S (1997). International Capital Flows and the Politics of Central Bank Independence .
- NBER (2005). Seventy Years of Central Banking: The Bank of Canada in International Context, 1935-2005. NBER Working Paper No. 11586.
- Newman , P, Milgate, M & Eatwell, J (1992). The New Palgrave Dictionary of Money & Finance. United Kingdom: The Macmillan Press Limited.
- Neyapti, B (2003). Budget deficits and inflation: The roles of Central Bank independence and financial market development. Contemporary Economic Policy.
- Parkin, M (1987). Domestic Monetary Institutions and Deficits. Basil Blackwelt.

- Posen, A (1993). Why Central Bank Independence Does Not Cause Low Inflation: There is No Institutional Fix for Politics. Finance and the International Economy. Oxford: Oxford University Press 7.
- Sinclair, P (2000). Central Banks and financial stability. Bank of England Quarterly Bulletin.
- Sterne, G (1999). The use of explicit targets for monetary policy: Practical experience of 91 economies in the 1990s. Bank of England Quarterly Bulletin.
- Xiang, H (2009). The Structure of Central Banking and the Bank of Canada. Simon Fraser University.

پیوست‌ها

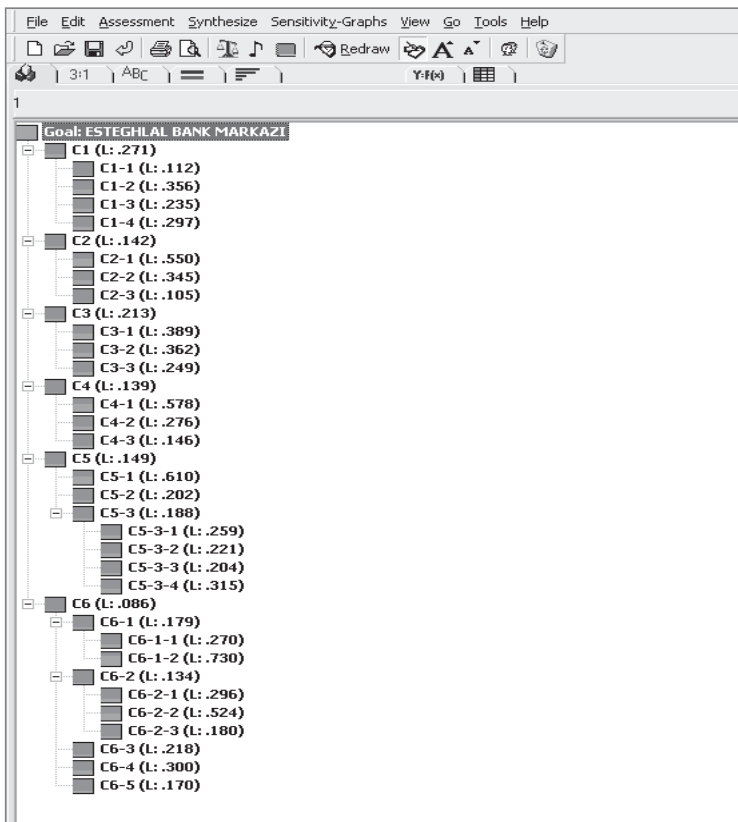
پیوست شماره ۱: ابعاد و متغیرهای اصلی و فرعی شاخص جمعیتی استقلال بانک مرکزی

ابعاد	وزن	متغیرهای اصلی	وزن	متغیرهای فرعی	وزن	ضریب متغیر در شاخص ترکیبی
قانونی (C1)	۰.۲۷۱	دوره تصدی دفتر ریاست	۰.۱۱۲			۳۰٪
		قدرت قانون در انتخاب رئیس	۰.۳۵۶			۹۶٪
		قدرت عزل رئیس	۰.۲۳۵			۶۳٪
		مسئولیت تنظیمی (نظم‌دهنده)	۰.۲۹۷			۸۰٪
سیاسی (C2)	۰.۱۴۲	تغییر رئیس بانک	۰.۵۵۰			۷۸٪
		نسبت نمایندگان دولت در هیأت مدیره بانک	۰.۳۴۵			۴۸٪
		رئیس بانک، دفتر دیگری در دولت داشته باشد	۰.۱۰۵			۱۴٪
ثبات قیمت‌ها و تورم (C3)	۰.۲۱۳	ثبات قیمت	۰.۳۸۹			۸۲٪
		تورم	۰.۳۶۲			۷۷٪
		نرخ بهره	۰.۲۴۹			۵۳٪
سیاست نرخ ارز (C4)	۰.۱۳۹	مداخله در بازار ارز خارجی	۰.۵۷۸			۸۰٪
		تصمیم‌گیری تنظیمات بازار ارز خارجی	۰.۲۷۶			۳۸٪
		تصمیم‌گیری استقراض ارز خارجی	۰.۱۴۶			۲۰٪
جنبه‌های سیاست پولی و تأمین کسری بودجه (C5)	۰.۱۴۹	مسئولیت فرمول‌بندی سیاست پولی	۰.۶۱۰			۹۰٪
		تعیین حرف آخر در صورت بروز اختلاف نظر	۰.۲۰۲			۳۰٪
قرض دادن به دولت	۰.۱۸۸	قرض دادن	۰.۲۵۹	۰.۲۵۹	۰.۷	
		دوره وام‌دهی	۰.۲۳۱	۰.۲۳۱	۰.۶	
		سر رسید وام‌ها	۰.۲۰۴	۰.۲۰۴	۰.۵	
		نرخ بهره در وام‌دهی	۰.۳۱۵	۰.۳۱۵	۰.۸	
هدف‌گذاری بانک	۰.۱۷۹	شفافیت اولویت‌ها	۰.۲۷۰	۰.۲۷۰	۰.۴	
		شفافیت اهداف	۰.۷۳۰	۰.۷۳۰	۱.۱	
جوابگویی و شفافیت (C6)	۰.۰۸۶	استراتژی ارتباطی	۰.۱۳۴	انتشار صورت جلسات هیأت مدیره	۰.۲۹۶	۰.۳
				آگاه‌سازی عمومی از سیاست	۰.۵۳۴	۰.۵
				اطلاع‌رسانی رسانه-ای یا کنفرانسی	۰.۱۸۰	۰.۲
		گزارش‌دهی فعالیت‌های بانکاری	۰.۲۱۸	۱.۸		
جوابگویی رئیس بانک	۰.۳۰	۲.۵				
رسیدگی و بازبینی فعالیت‌های بانک مرکزی	۰.۱۷۰	۱.۴				

پیوست شماره ۲: ماتریس‌های مقایسه زوجی ابعاد اصلی استقلال بانک مرکزی بر اساس نظر خبرگان

ماتریس مقایسه زوجی	مقایسه زوجی ابعاد اصلی استقلال بانک مرکزی					
	c1	c2	c3	c4	c5	c6
۱۰- استقلال از دولت	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.74	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00
۱۱- استقلال از مجلس	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.7	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00
۱۲- استقلال از بانک	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.7	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00
۱۳- استقلال از مردم	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.7	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00
۱۴- استقلال از جامعه بین‌المللی	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.7	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00
۱۵- استقلال از سایر کشورها	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.7	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00
۱۶- استقلال از نهادهای بین‌المللی	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.7	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00
۱۷- استقلال از نهادهای بین‌المللی	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.7	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00
۱۸- استقلال از نهادهای بین‌المللی	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.7	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00
۱۹- استقلال از نهادهای بین‌المللی	1.00	0.69	0.69	0.74	0.7	0.7
c2	0.59	1.00	0.69	0.74	0.7	0.62
c3	0.59	0.69	1.00	0.74	0.7	0.6
c4	0.69	0.69	0.74	1.00	0.7	0.6
c5	0.7	0.74	0.7	0.7	1.00	0.6
c6	0.7	0.62	0.6	0.6	0.6	1.00

پیوست شماره ۳: اوزان متغیرهای اصلی و فرعی مدل ترکیبی

پیوست شماره ۴: ساختار پلکانی امتیازدهی به بانک‌های مرکزی مشتمل بر گویه‌های مرتبط با متغیرها

اهباد	متغیرهای اصلی و فرعی	گویه‌ها	اوزان (%)	
وجه قانونی استقلال بانک مرکزی	دوره تصدی ریاست بانک	شش سال یا بیشتر	۱۰۰	
		۵ سال	۶۷	
		۴ سال یا کمتر	۳۳	
		ذکر نشده	۰	
	قدرت قانون در انتخاب رئیس	هیأت مدیره بانک مرکزی	۱۰۰	
		پارلمان/ مجلس	۵۰	
		قوه مجریه	۰	
		هیأت مدیره بانک مرکزی	۱۰۰	
	قدرت عزل رئیس	پارلمان/ مجلس	۵۰	
		قوه مجریه	۰	
بله		۱۰۰		
خیر		۰		
تغییر رئیس بانک	تغییر رئیس بانک	سیاسی (اگر رئیس بانک، در کمتر از شش ماه، پس از هر انتخابات سراسری تغییر کند، این امر یک تغییر سیاسی تلقی خواهد شد)	۰	
		غیرسیاسی	۱۰۰	
	نسبت نمایندگان دولت در هیأت مدیره بانک	هیأت مدیره صرفاً شامل اشخاص غیردولتی است	۱۰۰	
		دولت ذکر نشده یا غیر دولتی	۶۷	
		حضور کارمندان دولت در هیأت مدیره	۳۳	
		حضور وزرای دولت در هیأت مدیره	۰	
	آیا رئیس بانک، دفتر دیگری در دولت دارد؟	خیر	۱۰۰	
		بله	۰	
	وجه ثبات قیمت‌ها و تورم	ثبات قیمت	مهم‌ترین یا تنها هدف مطلوب بانک مرکزی است	۱۰۰
			یک هدف که با دیگر اهداف سازگار است	۶۷
هیچ هدفی در منشور بانک معین نشده			۳۳	
اهداف معینی که شامل ثبات قیمت نیست			۰	
تورم		تورم مورد هدف و پیش‌بینی بانک مرکزی است	۱۰۰	
		هیچ اقدامی توسط بانک در خصوص تورم صورت نمی‌گیرد	۰	
		نرخ بهره به وسیله بانک مرکزی تعیین و مدیریت می‌شود	۱۰۰	
		هیچ اقدامی توسط بانک در خصوص نرخ بهره صورت نمی‌گیرد	۰	
وجه سیاست نرخ ارز		نهاد مداخله‌گر در بازار ارز خارجی	بانک مرکزی	۱۰۰
			بانک مرکزی و دولت	۵۰
	دولت		۰	
	قانون‌گذار بازار ارز خارجی	بانک مرکزی	۱۰۰	
		بانک مرکزی و دولت	۵۰	
		دولت	۰	
	نهاد تصمیم‌گیری استقراری ارز خارجی	بانک مرکزی	۱۰۰	
		بانک مرکزی و دولت	۵۰	
		دولت	۰	
	وجه سیاست پولی و تأمین کسری بودجه	مسئولیت تدوین سیاست پولی	بانک به تنهایی	۱۰۰
بانک مشارکت می‌کند اما تأثیر کمی دارد			۶۷	
بانک صرفاً به دولت مشاوره می‌دهد			۳۳	
نهاد تصمیم‌گیر نهایی در صورت بروز		بانک جایگاهی ندارد	۰	
		بانک که به صراحت در قانون تصریح شده است	۱۰۰	

۵۰	شورایی متشکل از بانک و قوای مجریه و مقننه	اختلاف نظر	
۰	دولت به تنهایی		
۱۰۰	غیر مجاز	امکان استقراض	شرایط استقراض دولت از بانک مرکزی
۶۷	مجاز با محدودیت‌های سنگین (به عنوان مثال حداکثر ۱۵ درصد درآمد دولت)		
۳۳	مجاز با محدودیت‌های کنترل شده (به عنوان مثال حداقل ۱۵ درصد درآمد دولت)		
۰	هیچ محدودیت قانونی در استقراض دولت وجود ندارد	قوانین استقراض	
۱۰۰	به وسیله بانک تعیین می‌شود		
۶۷	به وسیله منشور بانک تعیین شده		
۳۳	با توافق بانک و دولت تعیین می‌شود		
۰	به تنهایی به وسیله قوه مجریه تصمیم‌گیری می‌شود	سررسید وام‌ها	
۱۰۰	تا سقف ۶ ماه		
۶۷	تا سقف ۱ سال		
۳۳	بیش از ۱ سال		
۰	در قانون ذکر نشده		
۱۰۰	به نرخ بازار یا بالایی نرخ حداقل	شرایط نرخ بهره	
۶۷	زیر نرخ بازار		
۳۳	نرخ بهره ذکر نشده است		
۰	استقراض بدون بهره		
۱۰۰	اهداف معین بر اساس قانون و منطبق با عملکرد	شفافیت اهداف	اهداف و اولویت‌های بانک مرکزی
۶۷	اهداف معین بر اساس قانون و نسبتاً منطبق با عملکرد		
۳۳	اهداف معین بر اساس قانون و غیر منطبق با عملکرد		
۰	اهداف نامعین		
۱۰۰	دارای اولویت‌های اجرایی شفاف و قابل اجرا	اولویت‌های مشخص	
۵۰	دارای اولویت‌های اجرایی شفاف و غیراجرایی		
۰	فاقد اولویت‌های اجرایی شفاف و اجرایی		
۱۰۰	به صورت رسمی از کانال بانک	آگاه‌سازی عمومی از سیاست	
۵۰	به صورت رسمی از کانال دولت		
۰	به صورت غیر رسمی یا محرمانه		
۱۰۰	اطلاع‌رسانی مطبوعاتی و رسمی انجام می‌شود	اطلاع‌رسانی رسانه‌ای یا کنفرانسی	استراتژی ارتباطی
۰	اطلاع‌رسانی مطبوعاتی و رسمی انجام نمی‌شود		
۱۰۰	مصوبات هیأت مدیره به صورت رسمی و دوره‌ای منتشر می‌شود		
۰	صورت جلسات هیأت مدیره محرمانه است و به صورت منظم دوره‌ای منتشر نمی‌شود	انتشار صورت جلسات هیأت مدیره	وجه پاسخگویی و شفافیت
۱۰۰	انجام می‌شود	گزارش‌دهی فعالیت‌های بانکی (گزارشات دوره‌ای)	
۰	انجام نمی‌شود	جوابگویی رئیس بانک	
۱۰۰	جوابگویی به هیأت مدیره بانک		
۵۰	جوابگویی به مجلس		
۰	جوابگویی به دولت	رسیدگی و ممیزی فعالیت‌های بانک مرکزی	
۱۰۰	انجام می‌شود		
۰	انجام نمی‌شود		

پیوست شماره ۵: امتیاز بانک مرکزی کشورهای منتخب به تفکیک متغیرهای اصلی و فرعی شاخص تجمیعی

ابعاد، متغیرهای اصلی و متغیرهای فرعی شاخص تجمیعی استقلال بانک مرکزی								
ایران	مصر	هند	کانادا	امریکا	انگلستان	ترکیه	ژاپن	
۰	۳۳	۳۳	۱۰۰	۳۳	۶۷	۳۳	۶۷	دوره تصدی دفتر ریاست بانک
۰	۰	۰	۱۰۰	۵۰	۰	۵۰	۰	قدرت قانون در انتخاب رئیس
۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	قدرت عزل رئیس
۰	۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰	۰	جدایی مسئولیت تنظیمی (نظم‌دهندگی) از بانک مرکزی
۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	تغییر رئیس بانک
۰	۰	۳۳	۰	۶۷	۳۳	۰	۳۳	نسبت نمایندگان دولت در هیأت مدیره بانک
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	رئیس بانک، دفتر دیگری در دولت داشته باشد
۶۷	۳۳	۳۳	۳۳	۶۷	۳۳	۳۳	۳۳	ثبات قیمت
۰	۱۰۰	۱۰۰	۰	۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	تورم
۱۰۰	۱۰۰	۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	نرخ بهره
۵۰	۱۰۰	۵۰	۰	۵۰	۱۰۰	۵۰	۲۰	مداخله در بازار ارز خارجی
۵۰	۰	۵۰	۰	۱۰۰	۵۰	۰	۱۰۰	تصمیم‌گیری تنظیمات بازار ارز خارجی
۵۰	۰	۰	۵۰	۵۰	۵۰	۰	۵۰	تصمیم‌گیری استقراض ارز خارجی
۳۳	۳۳	۳۳	۳۳	۶۷	۰	۳۳	۶۷	مسئولیت تدوین سیاست پولی
۰	۰	۰	۵۰	۵۰	۰	۵۰	۰	تعیین حرف آخر در صورت بروز اختلاف نظر
۳۳	۶۷	۱۰۰	۳۳	۱۰۰	۶۷	۳۳	۰	قرض دادن
۰	۳۳	۰	۳۳	۳۳	۰	۳۳	۰	دوره وام دهی
۰	۶۷	۰	۶۷	۰	۱۰۰	۰	۳۳	سررسید وام‌ها
۳۳	۳۳	۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۳۳	۶۷	نرخ بهره در وام‌دهی
۶۷	۳۳	۶۷	۳۳	۱۰۰	۶۷	۳۳	۱۰۰	شفافیت اولویت‌ها
۵۰	۵۰	۶۷	۵۰	۱۰۰	۱۰۰	۵۰	۱۰۰	شفافیت اهداف
۵۰	۵۰	۵۰	۵۰	۱۰۰	۵۰	۲۰	۱۰۰	انتشار صورت جلسات هیأت مدیره
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	آگاه‌سازی عمومی از سیاست
۰	۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	اطلاع‌رسانی رسانه‌ای یا کنفرانسی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	گزارش‌دهی فعالیت‌های بانکداری
۰	۰	۵۰	۵۰	۱۰۰	۰	۰	۱۰۰	جوایگویی رئیس بانک
۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	رسیدگی و بازبینی فعالیت‌های بانک مرکزی

ابعاد قانونی (C1)

ابعاد سیاسی (C2)

ابعاد ثبات قیمت‌ها و تورم (C3)

ابعاد سیاست نرخ ارز (C4)

ابعاد سیاست پولی و تأمین کسری بودجه (C5)

ابعاد پاسخگویی و شفافیت (C6)